ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Год выдання 38-ы
№ 29 (2389)
11 красавіка 1969 г. ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

НА МАРШРУЦЕ ГАСТРОЛЯЎ— БЕЛЬГІЯ І ГАЛАНДЫЯ

Заўтра Дзяржаўны ансамбль танца Беларускай ССР пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. Апанасенкі выязджае ў вялікую гастрольную паездку па Бельгіі і Галандыі. Ён выступіць у Брусэлі, Антверпене, Шарлеруа, Льежы, Генце і іншых гарадах.

Праграма гастроляў самая разнастайная. Калектыў пакажа замежным гледачам юбілейную сюіту, прысвечаную 50-годдзю БССР, харэаграфічныя карцінкі «Паўлінка», «Лявоніха, «Беларускую кадрылю», жартоўны беларускі танец «Янка», а таксама танцы «Беларуская мяцеліца», «Лянок», «Казыры». «Беларуская рапсодыя» і інш.

Акрамя беларускіх танцаў, у праграму канцэртаў уключаны харэаграфічныя кампазіцыі «Чырвоныя д'ябаляты». народны танец «Рускія ўзоры», украінскі—«Гапак», «Малдаўская сюіта», венгерскі народны танец «Чардаш».

— Да гэтых адказных гастроляў,—сказаў карэспандэнту «Літаратуры і мастацтва» А. Апанасенка,—мы доўга рыхтаваліся. Калектыў спадзяецца, што дастойна прадставіць за межамі краіны танцавальнае мастацтва роднай Беларусі.

У ЦК КПСС І САВЕЦЕ МІНІСТРАЎ СССР

ЦК КПСС разгледзеў пытанне «Аб мерах па далейшым развіцці савецкай дзіцячай літаратуры».

У прынятай па гэтым пытанні пастанове адзначаецца, што ў краіне створана высокамастацкая шматнацыянальная літаратура для дзяцей, якая актыўна садзейнічае камуністычнаму выхаванню падрастаючага пакалення. Яна заваявала шырокае прызнанне савецкага і зарубежнага чытача, заняла дастойнае месца ў культурным жыцці сацыялістычнага грамадства. Выконваючы рашэнні XXIII з'езда КПСС, партыйныя арганізацыі, творчыя саюзы, выдавецтвы «Дзіцячая літаратура», «Маладая гвардыя», рэспубліканскія і мясцовыя выдавецтвы правялі вялікую работу па развіцці савецкай дзіцячай літаратуры, павышэнні якасці афармлення і паліграфічнага выканання кніг для дзяцей.

Разам з тым у пастанове звернута ўвага на тое, што попыт на дзіцячую літаратуру задавальняецца яшчэ далёка не поўнасцю. Недастаткова ствараецца і выпускаецца высокаталенавітых твораў аб герaічным шляху савецкага народа, аб ленінскай партыі, аб камсамоле. Патрабуе ўсямернага паляпшэння мастацкае і паліграфічнае выкананне дзіцячых кніг.

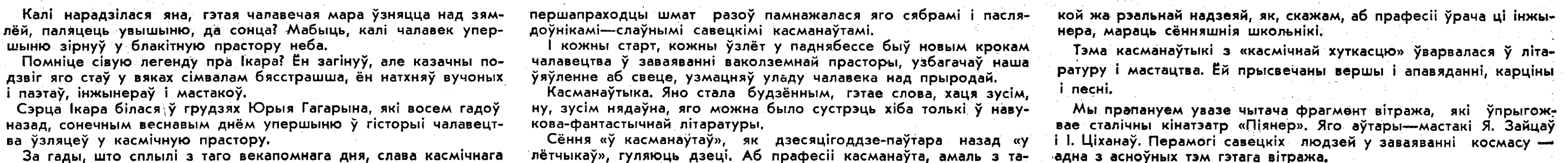
З мэтай далейшага ўзмацнення ролі савецкай дзіцячай літаратуры ў камуністычным выхаванні падрастаючага пакалення ЦК Кампартый саюзных рэспублік, абкомам і крайкомам КПСС, Камітэту па друку пры Савеце Міністраў СССР і Камітэтам па друку саюзных рэспублік даручана прыняць неабходныя меры па павышэнні ідэйна-мастацкага зместу дзіцячай літаратуры, расшырэнні тэматыкі і росту тыражоў выданняў для дзяцей, умацаванні паліграфічнай базы.

Адной з важнейшых задач камітэтаў па друку, творчых саюзаў і выдавецтваў з'яўляецца стварэнне таленавітых твораў аб жыцці і дзейнасці У. І. Леніна, кніг, якія раскрывалі б у даступнай і цікавай форме гераічную гісторыю Савецкай краіны, Камуністычнай партыі і Ленінскага камсамола, працоўны і ратны подзвіг савецкага народа, моладзі, якія выхоўвалі б у дзяцей адданасць камуністычным ідэалам, любоў да Радзімы, высокія маральна-этычныя якасці, пачуццё пралетарскага інтэрнацыяналізму і дружбы народаў, працавітасць, цікавасць да ведаў. Асаблівую ўвагу трэба ўдзяліць выданню літаратуры для дзяцей дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту.

Для больш глыбокай распрацоўкі пытанняў тэорыі, гісторыі і крытыкі савецкай дзіцячай літаратуры штомесячнік Расійскай Федэрацыі «Детская литература» пераўтвораны ў орган Саюза пісьменнікаў СССР, Саюза пісьменнікаў РСФСР, Камітэта па друку пры Савеце Міністраў СССР і Камітэта па друку пры Савеце Міністраў РСФСР.

ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР пастанавілі ўвесці з 1970 года дадаткова да існуючых прэмій адну Ленінскую і адну Дзяржаўную прэмію СССР за асабліва выдатныя і найбольш таленавітыя высокаідэйныя творы літаратуры і мастацтва для дзяцей.

ЗАЎТРА—ДЗЕНЬ КАСМАНАЎТЫКІ

Калі нарадзілася яна, гэтая чалавечая мара ўзняцца над зямлёй, паляцець увышыню, да сонца? Мабыць, калі чалавек упершыню зірнуў у блакітную прастору неба.

Помніце сівую легенду пра Ікара? Ён загінуў, але казачны подзвіг яго стаў у вяках сімвалам бясстрашша, ён натхняў вучоных і паэтаў, інжынераў і мастакоў.

Сэрца Ікара білася ў грудзях Юрыя Гагарына, які восем гадоў назад, сонечным веснавым днём упершыню ў гісторыі чалавецтва ўзляцеў у касмічную прастору.

За гады, што сплылі з таго векапомнага дня, слава касмічнага першапраходцы шмат разоў памнажалася яго сябрамі і паслядоўнікамі—слаўнымі савецкімі касманаўтамі.

І кожны старт, кожны ўзлёт у паднябессе быў новым крокам чалавецтва ў заваяванні ваколземнай прасторы, узбагачаў наша ўяўленне аб свеце, узмацняў уладу чалавека над прыродай.

Касманаўтыка. Яно стала будзённым, гэтае слова, хаця зусім, ну, зусім нядаўна, яго можна было сустрэць хіба толькі ў навукова-фантастычнай літаратуры.

Сёння «ў касманаўтаў», як дзесяцігоддзе-паўтара назад «у лётчыкаў», гуляюць дзеці. Аб прафесіі касманаўта, амаль з такой жа рэальнай надзеяй, як, скажам, аб прафесіі ўрача ці інжынера, мараць сённяшнія школьнікі.

Тэма касманаўтыкі з «касмічнай хуткасцю» ўварвалася ў літаратуру і мастацтва. Ёй прысвечаны вершы і апавяданні, карціны і песні.

Мы прапануем увазе чытача фрагмент вітража, які ўпрыгожвае сталічны кінатэатр «Піянер». Яго аўтары—мастакі Я. Зайцаў і І. Ціханаў. Перамогі савецкіх людзей у заваяванні космасу — адна з асноўных тэм гэтага вітража.

СПАБОРНІЧАЮЦЬ ФІЛЬМЫ БЛАКІТНАГА ЭКРАНА

УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТЫВАЛЬ У ЛЕНІНГРАДЗЕ

У апошнія гады жанр тэлевізійнага фільма стаў важным і паўнапраўным жанрам маладога тэлевізійнага мастацтва. Добрай традыцыяй сталі і шырокія агляды тэлевізійных фільмаў—усесаюзныя фестывалі.

Трэці такі фестываль адкрыўся ўчора ў Ленінградзе. Яго арганізатары — Камітэт па радыёвяшчанні і тэлебачанні пры Савеце Міністраў СССР, саюзы кінематаграфістаў і журналістаў СССР. Аб маштабах вытворчасці тэлефільмаў у нашай краіне гаворыць наступны факт. Заяўкі на ўдзел у трэцім Усесаюзным фестывалі паступілі ад шасцідзесяці студый тэлебачання і дзевяці кінастудый краіны. Яны прадставілі сто дзевятнаццаць тэлевізійных фільмаў.

Па рэкамендацыі аўтарытэтнай адборачнай камісіі арганізацыйны камітэт зацвердзіў для ўдзелу ў конкурсах фестывалю работы трыццаці дзевяці тэлестудый і сямі кінастудый. Удзельнікам і гасцям ленінградскага фестывалю трэба за дзевяць дзён прагледзець семдзесят восем твораў, зробленых з лістапада шэсцьдзесят сёмага па люты шэсцьдзесят дзевятага года.

На фестывалі конкурсныя фільмы будуць ацэньваць чатыры журы—па мастацкіх, дакументальных, музычных і дзіцячых фільмах. Але любы фестываль — гэта не толькі фільмы. У горадзе на Няве разгорнуцца творчыя дыскусіі. Адна з цікавых тэм абмеркавання — «Прамое тэлебачанне і тэлевізійны фільм».

Тэлефільмы, адзначаныя прызамі і ўзнагародамі, будуць потым паказаны па першай праграме Цэнтральнага тэлебачання, і з імі пазнаёмяцца мільёны тэлегледачоў краіны.

Беларусь на фестывалі ў горадзе Леніна пакажа дакументальныя фільмы «Свет спыненых імгненняў» (сцэнарый А. Дзітлава і Б. Зубенкі, рэжысёр Г. Глебка), «Агонь» — чацвёртую серыю шматсерыйнага дакументальнага фільма «Біяграфія маёй рэспублікі» (сцэнарый А. Вялюгіна, рэжысёр-аператар І. Вейняровіч), мастацкі фільм «Кражонак» (сцэнарый У. Караткевіча, рэжысёр М. Калінін, аператар М. Юрэвіч). Гэтыя фільмы створаны галоўнай рэдакцыяй «Тэлефільм» Беларускага тэлебачання. Тэлеаб'яднанне студыі «Беларусьфільм» прадстаўляе дакументальны фільм «Белая вежа» (сцэнарый А. Вялюгіна і С. Сплашнова, рэжысёр С. Сплашноў, аператар Г. Лейбман).

На Усесаюзным фестывалі знаходзіцца дэлегацыя беларускіх кінематаграфістаў. У яе складзе супрацоўнікі «Тэлефільма» — галоўны рэдактар Р. Глухоўскі, старшы рэдактар М. Клебановіч, галоўны аператар М. Юрэвіч, галоўны рэжысёр літаратурна-драматычных перадач Беларускага тэлебачання В. Карпілаў, супрацоўнік тэлеаб'яднання кінастудыі «Беларусьфільм» — галоўны рэдактар В. Булавіна і рэжысёр С. Сплашноў.

САМЫ ЛЕПШЫ ДРУГ. Фотаэцюд Ул. КРУКА.

ДЫСКУСІІ. На парадку дня: ПРАБЛЕМЫ АПАВЯДАННЯ

Віктар КАВАЛЕНКА

НЕНАТОЛЕНАЯ ПРАГА ДУХОЎНАСЦІ

Дыскусія пра сучаснае беларускае апавяданне ўзнікла на гэты раз як быццам трохі нечакана.

Яшчэ зусім нядаўна ўсе гаварылі і пісалі, што беларускае апавяданне зрабіла вялікі крок наперад, вырвалася на новыя творчыя рубяжы. А сёння, як мы бачым, гэты літаратурны жанр схоплены ўжо «крытычнай вартай» і прыведзены на пільнае «дазнанне» з падазрэннем, што ён падмануў надзеі чытачоў на яго далейшы бурны росквіт. Гэта само па сабе выклікае на роздум.

Аднак трэба прызнаць, што некалькі гадоў назад вера ў сур'ёзнае развіццё апавядання не была пустая. Сапраўды, беларуская проза ўзбагацілася тады лепшымі творамі Б. Сачанкі, І. Пташнікава, М. Стральцова, І. Чыгрынава, В. Адамчыка, Ул. Дамашэвіча. Уздым апавядання — варта напомніць — жывіўся ў той час не толькі творчай энергіяй названых пісьменнікаў. У іх творчасці адчувалася прысутнасць яшчэ не зусім далёкіх традыцый. Усяго некалькімі гадамі раней з новым сацыяльным пафасам прагучалі апавяданні Я. Брыля, А. Кулакоўскага і іншых старэйшых навелістаў. Магло здацца, што апавяданне, набраўшы разгон, хоць бы па законах інерцыі доўга не знізіць пошукавага імпэту і будзе цягнуць за сабой усю прозу. Не была дастаткова ўлічана толькі адносная імманентнага развіцця таго ці іншага жанру, яго залежнасць ад стану ўсёй літаратуры, у якой заўважаліся ўжо трывожныя прыкметы запаволенасці творчых працэсаў.

Неаднойчы бывала так, што апавяданне побач з нарысам, або нават і першым з усіх літаратурных жанраў лавіла зараджэнне новых тэндэнцый у грамадскім жыцці і першым пачынала іх адлюстроўваць. Відаць, гэтая ўласцівасць апавядання як жанру—павышаная чуйнасць да змен — можа своечасова выявіць адмоўныя працэсы ў літаратурным жыцці, вывесці на паверхню ўнутраныя сімптомы гэтых працэсаў. Таму лічу, што дыскусія па праблемах сучаснага апавядання зусім апраўданая і своечасовая.

Факт застаецца фактам: цікавых твораў у апошні час з'яўляецца ўсё менш і менш, і гэта наўрад ці выпадковасць. Прычыны такой з'явы, безумоўна, патрабуюць аналізу.

Вызначэнне жанру апавядання ў артыкуле В. Бурана, як мне здаецца, недакладнае. В. Буран піша: «У маім уяўленні апавяданне— твор кароткай, да жорсткасці кароткай эпічнай формы, у аснову якога пакладзена часцей за ўсё **адна важная, багатая ўнутраным зместам** падзея, з'ява, **адзін** момант душэўнага стану героя, **адно** жыццё, **адно** яркае назіранне...» і г. д.

Што азначае «да жорсткасці кароткая эпічная форма»? Жорстка трымаючыся жорсткага правіла аб жорсткасці формы апавядання, можна, мабыць, дайсці да ідэалу сціслaсці, увасобленага ў творчасці Яўг. Сазонава — парадыйнай фігуры пісьменніка, створанай гумарыстамі «Литературной газеты». Ці так ужо і цяжка дараваць пісьменніку, калі ў яго апавяданні будзе не «адна важная падзея», а дзве, калі апавяданне відавочна будзе набліжацца да аповесці? Ну і што ж? Абы быў цікавы змест, абы ён па-сапраўднаму хваляваў чытача.

Кожны пісьменнік хоча быць цікавым, і кожны імкнецца выпрацаваць сваю, індывідуальную форму «выхаду» да чытача, каб заваяваць яго ўвагу. Адзін аддае перавагу вострaму сюжэту, другі—пластыцы стылю, тонкім паэтычным сродкам апавядальнасці, багаццю мовы. Трэці ўмее спалучаць і тое і другое. Але ўсяго гэтага разам узятага—якога б майстэрства пісьменнік ні дасягнуў—мала. Існуе вышэйшая займальнасць мастацкага твора, якую нічым нельга замяніць ці кампенсаваць—ні прыгодніцкім сюжэтам, ні вытанчанасцю літаратурнага пісьма. Гэта займальнасць чалавечая, грамадская, і паходзіць яна ад наяўнасці важнай і надзённай думкі, праблемы.

Чалавечы, гуманістычны змест ёсць у апавяданнях А. Кулакоўскага «Пляшка хлебнага квасу», І. Навуменкі «Сіні снег», Л. Арабей «Ян з Літвы» і «Камень», Н. Маеўскай «Максім прыехаў» і некаторых іншых творах. Аднак у большасці апавяданняў, надрукаваных у 1968 годзе, калі і можна знайсці нешта цікавае пра чалавека, то часцей за ўсё яно вельмі ж дробязнае, нязначнае ў жыцці героя. Герой сучаснага апавядання амаль не праяўляе сябе як асоба, неахвотна раскрываецца ў сваіх унутраных якасцях.

Савецкая літаратура правяла шмат паспяховых баёў за героя дзейнага, актыўнага, яна знаходзіла ў жыцці і паказвала такога героя. Па праве захапіўшыся актыўным героем, літаратура ў мінулыя дзесяцігоддзі часта не звяртала дастатковай увагі на маральны патэнцыял актыўнасці, на духоўныя памкненні ўчынкаў героя. Між тым дзейнасць чалавека, толькі знешне звернутая да высокіх мэт, не заўсёды з'яўляецца такой па сутнасці, па ўнутраным сэнсе. Менавіта духоўнасць у дзейнасці героя дае глыбокую пераканальнасць гэтай дзейнасці, насычае яе ўнутраным грамадскім пафасам, цесна злучае яе з чалавечай прыгажосцю і высакародствам.

У рамане К. Чорнага «Трэцяе пакаленне» і Міхал Тварыцкі і Зося, працуючы наймітамі ў кулака Скуратовіча, аднолькава моцна ненавідзяць свайго гаспадара, абое стараюцца падказаць чырвонаармейцам, дзе хавае Скуратовіч збожжа. Знешне як быццам выходзіць, калі не глядзець на матывы іх паводзін, што абое сталі на шлях класавага разумення жыцця, ідучы па якім абое стануць новымі людзьмі, глыбока адданымі жыццёвым прынцыпам савецкага грамадства. Зося сапраўды стала новым чалавекам, а Міхал —не, хоць і ён, будучы вясковым пралетарыем, меў усе ўмовы, каб пайсці па гэтым шляху поруч з Зосяй. У Міхала не аказалася для гэтага ўнутранай гатоўнасці, унутранай маральнай асновы. Зося памагала чырвонаармейцам, кіруючыся пачуццём справядлівасці, як яна яе разумела, акрыленая надзеяй памагчы другім людзям, а Міхал рабіў назло Скуратовічу ад асабістай нянавісці да гаспадара, з пабуджэнняў карыслівых і нікчэмных. У выніку аказалася, што ўчынкі Міхала і Зосі, маючы знешняе падабенства, былі па сваёй сутнасці, як гэта выявілася ў жыцці герояў пазней, класава супрацьлеглымі.

Гэты прыклад з рамана К. Чорнага напамінае, як важна, паказваючы ўчынкі чалавека, звяртацца да іх духоўных вытокаў. Калі герой, прывёзшы прадаваць яблыкі на кірмаш, раптам завозіць іх у дзіцячы дом і аддае іх задарма (апавяданне М. Даніленкі «Салёнаў»), то пры ўсім знешнім высакародстве паводзін усё ж трэба ведаць яшчэ іх унутраную, душэўную апраўданасць, каб па-сапраўднаму ацаніць іх чалавечую каштоўнасць і жыццёвасць.

Паказаць духоўны воблік чалавека і яго псіхалагічныя магчымасці цяжэй, чым апісаць учынак. Гэта патрабуе большай аналітычнай культуры пісьма, На жаль, некаторыя пісьменнікі, замест таго, каб удасканальваць сваё майстэрства па гэтай лініі, абыходзяць псіхалогію і душу чалавека зусім. Па гэтай прычыне іх героі здатны на ўсё — яны поўнасцю залежаць ад волі аўтара. Пазбаўленыя псіхалагічных і духоўных каранёў, учынкі героя страчваюць і элементарную жыццёвую залежнасць, выглядаюць надуманымі, несапраўднымі.

Праўда, існуе і штамп па прынцыпе «наадварот». Даволі шмат друкавалася ў мінулым годзе апавяданняў, у якіх нічога ніколі не здараецца. Аўтар дапускае развіццё падзеі, а часцей — здарэння, толькі да пэўнай мяжы, калі можна сказаць: «ледзьледзь не здарылася». А далей усё застаецца так, як было раней. Падзея ці ўчынак, пра якія наперад вядома, што яны не завершацца і не ажыццёвяцца, таксама не патрабуюць глыбокай псіхалагічнай матывіроўкі.

Увага да псіхалогіі ўчынку — гэта ўвага да індывідуальнасці героя, чалавека, і яна сама па сабе дапамагае пісьменніку ўнікнуць штампа, рамесніцтва.

Асуджаючы рашуча рамесніцтва ў літаратуры, варта адлучыць яго ад рамяства. Рамяство не павінна мець адмоўнага значэння ў мастацтве, бо яно — сама праца, упартае ўдасканальванне. Высокае рамяство можа пераходзіць і часта пераходзіць у мастацтва. У самым натхнёным мастацтве ёсць вялікая доля дасканалага рамяства, прафесійнага ўмення, простага і цяжкага штодзённага вопыту, чарнавой працы. Калі сказаць: «Добра зробленая рэч», то гэта гучыць як пахвала і ў галіне творчасці. Але сціплае, сумленнае рамяство нічога агульнага не мае з рамесніцтвам, якое заўсёды трымалася і трымаецца на прыстасавальніцтве. Яно варожае сапраўднаму мастацтву. Больш таго, галоўная небяспека рамесніцтва не ў тым, што яно існуе, што яно варожае адухоўленаму мастацтву. Яно імкнецца часам апраўдаць сваё існаванне тэарэтычна, абараняючы такім чынам свае права на існаванне. Каб толькі выжыць, рамесніцтва вымушана ўступаць у барацьбу з сапраўдным мастацтвам, адцясняць яго, падрываць яго сілу.

Вядома, рамяство павінна стаць адухоўленым, каб набыць якасці мастацтва. Аднак, патрабаванне духоўнасці не павінна быць прасталінейным. Духоўнасць у мастацтве ў кожнай асобнай літаратуры набываецца рознымі шляхамі—як адкрытым і прамым зваротам да духоўнага свету чалавека, так і ўскосна, праз глыбіню пісьменніцкага разумення ўсяго жыцця, усіх яго сфер і галін. І апавяданне В. Адамчыка «Кароль Нябожа», дзе паказана, як старому чалавеку перад смерцю адкрываецца нейкая асаблівая прыгажосць жыцця, якую можна спасцігнуць толькі душой, і апавяданне М. Пянкрата «Чалавек», у якім праслаўляецца чалавечая ўпартасць перад суровым лёсам,—абодва гэтыя творы, хоць і не ў аднолькавай меры, вылучаюцца сваёй засяроджанасцю на духоўным жыцці чалавека. Апавяданню М. Пянкрата не хапае псіхалагічнай складанасці, а яна неабходна, бо лёс героя складаны. Але думка апавядання значная. Пісьменнік, вядома, ведае, што чалавек не адзінокі ў нашым грамадстве, што людзі заўсёды гатовы прыйсці яму на дапамогу Але як далёка можа сягаць людская спагада і дапамога? Чым можна памагчы чалавеку, якога пільнавала адна трагедыя за другой?

Некалькі гадоў назад, шукаючы тыповыя рысы ў характары сучасніка, маладзейшыя пісьменнікі накіравалі зрок на ўсё незвычайнае, загадкавае ў вобліку чалавека, заўважылі ў ім нават рысы дзівацтва. Трэба сказаць, у гэтых пісьменнікаў была пэўная логіка. Дзе ж шукаць зараджэнне новага ў свядомасці і псіхалогіі людзей, як не там, дзе чалавек, часам не лічачыся са звыклым, распаўсюджаным і не баючыся дрэннай славы дзівака, робіць так, як яму падказвае яго сумленне і характар? Цэлую галерэю дзівакоў набыла беларуская проза за апошнія гады. Засталося толькі прасачыць, у якім кірунку будзе развівацца гэты тып, якія прыкметы характару разаўе, а што адкіне. Адным словам, трэба было высветліць, якую маральную і сацыяльную афарбоўку прыме вобраз дзівака сёння і заўтра.

Беларуская проза сённяшняга дня не адмовілася ад гэтага вобраза. Дзівак—герой апавядання маладога пісьменніка М. Капыловіча «Пустальга». І трэба сказаць, пісьменнік паказаў дзівака па-свойму. Яго Даніла менш наіўны, мае менш дзівацкіх крайнасцей, чым героі апавяданняў Ул. Караткевіча, І. Чыгрынава, В. Адамчыка. Акрамя таго, натура ў Данілы супярэчлівая. Аднак М. Капыловіч не ацаніў як след гэтай супярэчлівасці свайго героя ці, прынамсі, усе яго ўчынкі паставіў у адзін маральны лад. І тое, што Даніла, не шкадуючы і не баючыся жонкі, адсыпаў суседцы толькі што злоўленай рыбы, і тое, што ён усчыніў бойку з суседам Максімам, які ўзяў калгасных коней заараць агарод, — усе гэта падаецца як сведчанне дабраты героя, яго любві да справядлівасці. Але калі гэта так, то чаму Даніла не лічыць, што сам робіцца падобны на Максіма, калі возіць на калгасных конях пні для сваіх патрэб? І не важна, колькі было тых пнёў—два ці больш . Тут важны прынцып Ды і сам прынцып, як бы сказаць, падазроны. Мабыць, увогуле не было б ніякага канфлікту паміж героямі, калі б Максім меў магчымасць заараць агарод калгаснымі коньмі, не ставячы брыгадзіру паўлітра, а Даніла—прывезці не два пні, а столькі, колькі яму трэба.

Вобраз Данілы, празванага Пустальгай, штурхае на размову, даўно наспелую ў нашай крытыцы: ці добра ведае беларуская проза сучасную вёску, ці дастаткова прачыклівa заўважае яна тыя змены ў псіхалогіі і свядомасці людзей, якія там адбываюцца?

Адпраўным момантам для такой размовы можа паслужыць хаця б такі эпізод з апавядання Капыловіча, дзе Даніла спрачаецца са сваім суседам Максімам. Сусед папракае Данілу за дзівацтва, за няўменне жыць, за безгаспадарлівасць. У Данілы вялікі сад, але яблыкі прападаюць дарма. Максім раіць Данілу наняць машыну і завезці іх на Урал. Максім гэтак рабіў і за выручаныя грошы паставіў новую хату. За такі ўчынак Максім характарызуецца ў апавяданні адмоўна, а Даніла павінен выглядаць быццам бы дужа станоўча, бо ён не возіць яблыкі на Урал, а частуе імі добрых людзей.

(Заканчэнне на 3-й стар.)

СЛУЖЫЦЬ НАРОДУ—ШЧАСЦЕ

ПІСЬМО ЎДЗЕЛЬНІКАЎ V УСЕСАЮЗНАЙ НАРАДЫ МАЛАДЫХ ПІСЬМЕННІКАЎ ЦЭНТРАЛЬНАМУ КАМІТЭТУ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ САВЕЦКАГА САЮЗА.

Наша пісьмо — голас сэрцаў, поўных сыноўняй любві да цябе, партыя. Мы звяртаем думы свае да ленінскай партыі, клопатам якой, дабрацe якой мы абавязаны тым, што маем магчымасць свабодна і натхнёна працаваць на карысць сваёй Радзімы, свайго народа! Пачуццём удзячнасці напоўнены кожны з нас, удзельнікаў V Усесаюзнай нарады маладых пісьменнікаў, скліканай ЦК ВЛКСМ і праўленнем Саюза пісьменнікаў СССР.

У гэтыя дні з асаблівай сілай адчуваецца значнасць часу, у які нам выпала шчасце жыць, працаваць, тварыць. Увесь свет рыхтуецца да 100-годдзя з дня нараджэння вялікага правадыра рэвалюцыі — Уладзіміра Ільіча Леніна. Мы добра ўсведамляем, што зразумець вялікую праўду жыцця, праўду мастацтва можна, толькі пастаянна раячыся з Ільічом.

Мы бачым найвышэйшае сваё прызванне ў тым, каб творчасць наша была ад першага да апошняга радка глыбока партыйнай, глыбока народнай, высокамастацкай.

Мы пішам на розных мовах народаў СССР, але ўсіх нас родніць імкненне стварыць калектыўны вобраз сучасніка, чалавека высокіх камуністычных помыслаў і стваральнай працы, марксісцка-ленінскага светапогляду, натхнёнага глыбокім пачуццём савецкага патрыятызму і пралетарскага, сацыялістычнага інтэрнацыяналізму.

Паўсядзённыя клопаты партыі аб ідэйнай чысціні нашай літаратуры і мастацтва, іх цеснай сувязі з задачамі камуністычнага будаўніцтва цалкам адпавядае імкненням савецкіх мастакоў. Мы добра разумеем, што творчасць можа быць плённай толькі тады, калі яна чэрпае сваю сілу ў жыцці народа, служыць яго інтарэсам. Прытупленне ж пачуцця адказнасці перад грамадствам, адыход ад прынцыпаў партыйнасці і народнасці непазбежна вядуць да творчых няўдач, ідэйных зрываў.

Нам даверана магутная зброя — слова, і мы вучымся валодаць ім у Максіма Горкага і Уладзіміра Маякоўскага, Мікалая Астроўскага і Аляксандра Фадзеева, у многіх выдатных майстроў, майстроў савецкай шматнацыянальнай літаратуры. Мы разумеем, якую велізарную адказнасць бяром на сябе, заяўляючы аб сваёй гатоўнасці быць вучнямі вялікіх майстроў літаратуры сацыялістычнага рэалізму.

На нашай нарадзе, якая прайшла ў абстаноўцы вялікай зацікаўленасці і высокай патрабавальнасці да працы маладых, мы працавалі пад кіраўніцтвам прызнаных майстроў нашай прозы, паэзіі, драматургіі і крытыкі. Іх сяброўскія парады, добразычлівы і ўважлівы разбор нашых першых твораў — усё гэта стала для нас школай майстэрства, школай грамадзянскага ўзмужнення.

І ў гэтым ярка выражана непарушная сувязь пакаленняў савецкіх пісьменнікаў, пераемнасць слаўных традыцый нашай савецкай літаратуры.

Любыя спробы буржуазнай прапаганды збіць з правільнага шляху нашу творчую інтэлігенцыю асуджаны на правал. Непарыўнае адзінства нашага жыцця з гераічнай барацьбой нашых бацькоў і старэйшых братоў. Іх подзвігі, уменне выстаяць у самай жорсткай бітве — важнейшы арыенцір. Кожны з нас, калі спатрэбіцца, стане на абарону сацыялістычнай Айчыны, як гэта зрабілі героі-пагранічнікі на рацэ Усуры.

Мы хочам, каб з нашымі кнігамі людзі ўваходзілі ў новы дом, каб іх бралі з сабой юнакі і дзяўчаты, што едуць на далёкія будоўлі, каб яны ляжалі ў рукзаку першаадкрывальніка, першапраходца, побач з аўтаматам воіна.

І няма вышэйшага шчасця і абавязку, чым служыць свайму народу, служыць Камуністычнай партыі, быць заўсёды разам з камсамолам.

Няхай жыве савецкая шматнацыянальная літаратура!

Няхай жыве наш ленінскі Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Савецкага Саюза!

Масква.

Пераклічка сельскіх клубаў

...І НІХТО ІНШЫ

СУМНАЯ АПОВЕСЦЬ У ЧАТЫРОХ ГІСТОРЫЯХ З ЭПІЛОГАМ

ГІСТОРЫЯ ПЕРШАЯ, БАНАЛЬНАЯ

Па вуліцы Сінягорскага нетаропка ішла дзяўчына. Раз-пораз яна заварочвала то ў адзін двор, то ў другі, а сустрэўшы калгасніка ці калгасніцу ў варотах, запыняла:

— Чакайце, дзядзька Хведар, давайце зверым, што ў вас ёсць у гаспадарцы... — разгортвала яна велізарную гаспадарчую кнігу.

— Ну, давайце...

Праз колькі хвілін дзяўчына перапыняла ўжо калгасніцу:

— Цётка Таццяна, у вас, здаецца, страхоўка не заплочана?

— Што ты, галубка, страхоўку даўно аддала. Мо хіба самаабкладанне?

— Паглядзім і самаабкладанне...

Вецер трэпле паперкі, спрабуе вырваць з рук, і цётка трохі спачувае, трохі дзівіцца:

— Мо б у хату пайшлі? А што, Люда, хіба ты ўжо не ў клубе робіш?

— У клубе, цётка, у клубе. Гэта — так, каб не сумаваць.

Можна зразумець здзіўленне калгасніцы. Я і сам быў нямала здзіўлены, пачуўшы пра гэтыя «блуканні» па хатах ад самой Людмілы Шадуйкіс. Я думаў, што часы, калі работу ў клубах ці бібліятэках на сяле лічылі найбольш «гуляшчай» і работнікаў гэтых установ скарыстоўвалі не па прызначэнні, даўно адышлі ў нябыт, бо хіба не вядома, што калі правільна разумець свае абавязкі, то работы ў клубе знойдзецца столькі, што адно паспявай паварочвацца. Адно ж.

— Бывае яшчэ, бывае, — пацвярджае і старшы інспектар раённага аддзела культуры Людміла Хадатовіч, якая прыехала са мною ў Сінягорскі сельскі клуб. — Амаль кожны старшыня сельсавета так робіць. Маўляў, хто ўтрымлівае сельскі клуб ці сельскую бібліятэку? Сельсавет. От і распараджаюцца, як сваім работнікам, пасылаюць, куды хочуць.

— А ці нельга, каб і сельсавет больш клапаціўся пра клуб.

Але ўсе мае ілюзіі наконт гэтага развеяла

ГІСТОРЫЯ ДРУГАЯ, МУЗЫЧНАЯ

Яна мае і сваю перадгісторыю. Гады чатыры назад, калі пра культурную работу тут яшчэ крыху дбалі, калгас імя Будзённага купіў для Сінягорскага сельскага клуба баян і прайгравальнік. Нават пасылаў за свой кошт вучыцца на баяніста Сяргея Панкратава з вёскі Вітунь. Але навaспечаны спецыяліст, калі вярнуўся з навукі, толькі і паспеў крутнуцца ў клубе. Праз два тыдні ён апынуўся ўжо ў Багушэўску.

Асірацелы баян з таго часу пакрыўся пылам і цвіллю. Калі хто з хлопцаў і возьме яго ў рукі, то капрызлівы «струмант» толькі крыкне-рыкне незадаволена, усхліпне з енкам, і яго са страхам кладуць назад у футарал — хай лепш маўчыць: лепш нішчымніца, чым такі скорам.

Сапсаваўся за гэтыя гады і прайгравальнік. Надумала неяк Людміла папрасіць у сельсавеце колькі рублёў ды завезці «музыканта» ў Сянно, адрамантаваць. Дык сельсавецкія работнікі так ужо кракталі, так стагналі, быццам тыя звышлімітныя рублі маглі прабіць у выканкомаўскім бюджэце непапраўную дзірку. Старшыня ж калгаса Леанід Храмцоў, да якога потым пайшла Л. Шадуйкіс, нават здзівіўся, што да яго звяртаюцца з такой просьбай.

Добра, што — дзякуй яму! — падлячыў няшчасны прайгравальнік настаўнік Леанід Осіпаў з Сінягорскай сярэдняй школы, а так бы моладзь танцавала, як той пан Быкоўскі, «вытылінгваючы на ензыку».

На гэтым канчаецца перадгісторыя. А сама гісторыя завязалася не так даўно. І зноў жа з-за гэтага музычнага акампанементу. Неяк угаварыла загадчыца клуба калгасніка другой брыгады Пятра Кавалёва пайграць на гармоніку на Новы год — хай людзі павесяляцца. На гэты раз і праўленне калгаса раскашэлілася, абяцала заплаціць яму за вечар чырвонец. Дык хадзіў потым гарманіст, каб сыскаць тую дзясятку, больш двух месяцаў.

У сакавіку Л. Шадуйкіс зноў папрасіла гарманіста, каб пайграў. У чалавека, зразумела, адразу «захварэў жывот», стаў ён аднеквацца. Пайшла яна ў кантору калгаса. Старшыня Леанід Андрэевіч Храмцоў прыкінуў:

— Гэта ты на нядзелю, 16 сакавіка, надумала музыку ладзіць?

— Ага.

— Дык у гэты ж дзень выбары! Хай участковая выбарчая камісія і заплаціць музыканту, — адрэзаў ён.

Участковую выбарчую камісію ўзначальваў кіраўнік агіткалектыву дырэктар школы Віктар Андрэевіч Яскевіч.

— Хай бы ж ты раней... — развёў ён рукамі. — А то ўсе грошы пусцілі ўжо ў расход.

Была Л. Шадуйкіс і ў сельсавеце, збіралася рабіць другі круг-віток ад кіраўніка да кіраўніка. Але неяк пасля дыпламатычных перагавораў калгасы імя Будзённага і «Бярозка» з адпаведнай выпадку сур'ёзнасцю вырашылі: паколькі выбарчы ўчастак адзін, то і заплаціць гарманісту пароўну, гэта значыць, па 5 (пяць) рублёў. Але, мабыць, умову не замацавалі ў пісьмовай форме, з прыкладаннем пячаткі, бо адзін з кіраўнікоў арцелі падышоў да справы не па-джэнтльменцку, заўпарціўся, захацеў тую пяцёрку «сэканоміць».

Аб гэтай пяцёрцы ішла нават размова на першай, арганізацыйнай сесіі Студзёнкаўскага сельсавета — адразу ж пасля выбараў старшыні выканкома і сакратара і амаль на тым жа сур'ёзным узроўні. Парашылі грошы П. Кавалёву ўсё-такі выплаціць.

ГІСТОР'Я ТРЭЦЯЯ, КАМСАМОЛЬСКА-МАЛАДЗЁЖНАЯ

Пачатак яе быў у рэдакцыі раённай газеты. Я раўся з калегамі-журналістамі, у які б гэта калгас і клуб заглянуць, каб былі яны не вельмі перадавыя, але і не пляліся б ззаду. Спыніліся, і гэта ўжо вядома чытачу, на калгасе імя Будзённага і Сінягорскім сельскім клубе. Вось тады адзін з газетчыкаў і спахапіўся, выцягнуў прыстолак.

— Во, якраз пісьмо адтуль паступіла...

Чытаю — і вачам сваім не веру. Вось яго кароткі змест. Калі моладзь падышла аднаго вечара да клуба, загадчыца яго Людміла Шадуйкіс замкнула дзверы і сабралася дахаты. «Сёння ж рэпетыцыя, не зачыняй!» — напомнілі ёй. «Ну і што? Ужо дзевяць гадзін, мой рабочы час скончыўся!» — заявіла яна. Як хлопцы і дзяўчаты ні ўпрошвалі яе, загадчыца была непахісная, як каменны мур. «Калі сама Л. Шадуйкіс так адносіцца да справы, то больш мы на рэпетыцыю не пойдзем, хай нават не просіць». І подпіс: «Камсамольцы». Не імёны і не прозвішчы камсамольцаў, а адно слова: камсамольцы. Значыць, ананімка... Значыць, даверу яно не выклікае — ці мала чаго можна наплесці ў ананімным допісе? Ды не верылася, што ў камсамольцаў можа не хапіць духу нават на такую кроплю смеласці — паставіць свае подпісы.

Але на ўсякі выпадак я далікатна папытаў у Людмілы, ці праўда гэта...

Яна апусціла павекі:

— А што ж яны? Сцямнела...

— А летам цямнее яшчэ пазней, гадзін у адзінаццаць. Цэлы дзень людзі будуць працаваць, а потым усё-такі захочуць у клуб прыйсці. Ды наогул, ці можна, будучы на такой рабоце, дзе ўсё звязана з энтузіязмам, з творчасцю, планаваць яе толькі «ад» і «да»?

— Няма з кім працаваць. Ходзіш - ходзіш, упрошваеш-упрошваеш...

— А вось жа людзі прыйшлі, хоць крыху са спазненнем... І раптам такая сустрэча! У каго хочаш могуць рукі апусціцца. Хто тады быў, не памятаеце?

— Чаму не... Гарнак Вера, Тамара і Вера Высоцкія, Анатоль Любашоў, Генадзь Гарбачоў, Генадзь Аўгусцінус... Двое з іх старшакласнікі са школы, двое ў прафтэхвучылішчы вучацца ў Віцебску, яны зайшлі ў клуб проста выпадкова. А калгасных камсамольцаў усяго семнаццаць. Некаторыя ўжо ў гадах, па двое-трое дзяцей маюць — не да канцэртаў. Некаторыя жывуць за чатыры-пяць кіламетраў. Занясе снегам дарогу — паспрабуй дабярыся.

— А не гаварылі старшыні, каб хоць каня давалі калі пад'ехаць?

Людміла іранічна ўсміхнулася. І я зразумеў яе: дзе тут ужо гаварыць пра падвоз, калі справу аб пяці рублях разглядаў орган мясцовай улады!

— Ну, а настаўнікі памагаюць ажывіць культурнае жыццё ў калгасе?

— Бывае, што з гутаркай выступяць, з дакладам.

Але ўдзел грамадскасці, удзел інтэлігенцыі ў клубнай рабоце цікавіў мяне шырэй, і я пайшоў у Сінягорскую школу. Там і склалася

ГІСТОРЫЯ ЧАЦВЁРТАЯ, ІНТЭЛІГЕНЦКАЯ

Дырэктара не было. Былі ў настаўніцкай завуч Пётр Жарнасек, настаўнік Леанід Осіпаў. На перапынку, праўда, падышло больш. Гутарка з імі нагадвала кароткую, але жывую лятучку на зададзеную тэму: ці не час умяшацца і настаўніцкаму калектыву ў работу клуба? Многія выказваліся — і па парадку, і ўсе гуртам.

П. Жарнасек: У нас хапае школьных клопатаў, не да клуба...

С. Паляшчук, настаўнік: Перш чым патрабаваць нешта ад нас, трэба, каб быў добры загадчык клуба, а не ключнік, трэба, каб і музыкант быў. Ды што ў тым клубе ёсць? Баян ды прайгравальнік, і тыя няспраўныя.

Н. Стук, настаўніца: Ні калгас, ні сельсавет не клапоцяцца пра клуб. Там жа ўсю зіму такая лядоўня была, што толькі ў кажусе і валёнках і выседзіш. Як трэба сход праводзіць, дык нібыта прапаляць грубку. А ўсё роўна потым дома не можаш ніяк адагрэцца.

Г. Шафранская, піянерважатая: Мала моладзі ў калгасе, мала і маладых настаўнікаў. Спрабуем нешта рабіць, але ўсё не куецца, а плешчацца...

Гамана, рэплікі:

«Праўда што». «Тэлевізараў цяпер поўна, цяжка ад іх адарваць людзей, заманіць у клуб, каб нават і было там што добрае».

«А помніце, раней, як дырэктарам школы была жанчына, дык інакш было. Яна сама, бывала, выбера п'есу, сабе возьме самую цяжкую ролю, дык за ёю і настаўнікі цягнуліся. А цяпер няма ў школе такога арганізатара». «Школьная самадзейнасць выступае ў клубе». «У іншых калгасах дык аграном і заатэхнік памагаюць. А ў нас яны прыязджаюць на работу, як у госці, ім таксама не да клуба». «Ды што адзін Сінягорскі клуб зробіць? Пяць брыгад, дзесяць вёсак, а ніводнага брыгаднага клуба няма...»

Не было тады якраз загадчыка гаспадаркі школы, калгаснага сакратара камсамольскай арганізацыі Мікалая Мяцеліцы. Хацелася ў гэтым нядружным хоры пачуць і яго голас. Папрасіўшы перадаць яму, каб нікуды не адлучаўся, калі з'явіцца, я зноў пайшоў у клуб.

ЭПІЛОГ

Зноў гавару з Л. Шадуйкіс. Ад яе даведваюся, што ёсць нават савет клуба. У склад яго ўваходзяць яна сама, піянерважатая Г. Шафранская, трактарыст І. Адамовіч, сакратар камсамольскай арганізацыі М. Мяцеліца, сакратар партыйнай арганізацыі М. Громаў, старшыня калгаса Л. Храмцоў, а старшынёй савета клуба на партыйным сходзе зацверджаны завуч школы П. Жарнасек. На паперы — усё, як у людзей, усё чыста і гладка. Але дарэмна я стараўся нешта выведаць у загадчыцы клуба пра работу гэтага савета.

Потым я зноў зайшоў у школу, каб пабачыць Мяцеліцу. Хацелася пагаварыць яшчэ раз і з завучам П. Жарнасекам. Ніяк не ўкладвалася ў галаве — як гэта, будучы старшынёй савета клуба, гаварыць, што нам не да клуба, што хапае і школьных спраў.

— Старшыня савета клуба?! Я? Першы раз чую... — няшчыра дзівіцца ён.

Я нават разгубіўся, не ведаючы, што сказаць на такі «пасаж».

Здавалася б, гэта быў якраз той момант, калі, як кажуць, каментарыі не патрэбны. І ўсё ж тут нельга змоўчаць. Хай ужо выкручванне застанецца на сумленні камуніста П. Жарнасека. Але выклікае недаўменне і іншае: чаму партарганізацыя калгаса зацвердзіла яго яшчэ і старшынёй савета клуба, калі ў яго ўжо ёсць адна грамадска-партыйная нагрузка — рэдактар калгаснай насценнай газеты? Яму, інваліду, нялёгка справіцца нават з адной.

Размова з Мяцеліцам таксама нічога не дала. Цяжка было прабіцца праз нейкую яго абыякавасць. А як крышку ўдалося яго разварушыць, дык зноў-такі пачуў... скаргі на Л. Шадуйкіс: працуе кепска, толькі адбывае дзень да вечара.

— А хоць раз на камсамольскім сходзе слухалі яе за работу клуба? Яна ж камсамолка.

— Не. Ды гэта нічога не дасць. Яна, мабыць, прызямлілася ў клубе выпадкова, усё спрабуе паступіць куды-небудзь вучыцца...

Хацеў я спачатку дасканала праверыць, што адпавядае сапраўднасці, а што не ў той «пераможнай рэляцыі», якую склала аб рабоце клуба ў 1968 годзе Л. Шадуйкіс (гэтую паперу я чытаў у раённым аддзеле культуры). Але даведаўся толькі, што загадчыца клуба залічыла ў свой «актыў» тыя канцэрты, што далі ў клубе школьнікі. Упэўніўся толькі, што з чатырох чырвоных куткоў, якія, згодна з паперкай, працавалі на фермах пад нядрэннай апекай клуба, няма ніводнага. Бо ці ж можна, не здзекуючыся,назваць чырвонымі куткамі тыя неахайныя кладоўкі ці брудна-мокрыя кухні-млячарні? Я не стаў больш звяраць нічога. Агульная карціна і так уяўлялася досыць яскрава.

Калі я ад'язджаў, над вёскай Сінягорскае вісела сіняя вясновая смуга. І здавалася, што гэта скандэнсаваўся над ёю сіні-сіні сум...

Хто ж развее яго, хто разгоніць? Мне здаецца, ніхто іншы, як мясцовая інтэлігенцыя, партыйны, савецкі і камсамольскі актыў, праўленне калгаса. Чакаць нейкіх дзядзькоў ці цётак збоку — не варта.

А пачынаць трэба з элементарнага: сабрацца ўсім разам і шчыра-шчыранька пагаварыць — не ківаючы адзін на аднаго, не ўзвальваючы на іншых усе свае грахі. Разабрацца, з чаго пачынаць ды што неадкладна рабіць — і дружна брацца за работу.

Павел МІСЬКО,
спец. кар. «Літаратуры і мастацтва»

Сенненскі раён, калгас імя Будзённага.

З КРЫНІЦ ПРАЗРЫСТЫХ І ГЛЫБОКІХ

ЛІДЗІЯ ІВАНАЎНА РЖЭЦКАЯ... КОЖНЫ, ХТО ХОЦЬ ТРОШКІ ЗНАЁМЫ З БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРАЙ, ВЫМАЎЛЯЕ ГЭТАЕ ІМЯ З ВЯЛІКАЙ ПАШАНАЙ. ВЯДОМАЙ АРТЫСТЦЫ, АДНАМУ З ПАЧЫНАЛЬНІКАЎ БЕЛАРУСКАГА САВЕЦКАГА МАСТАЦТВА—70 ГАДОЎ. ТЫСЯЧЫ І ТЫСЯЧЫ ЯЕ СЯБРОЎ ШЛЮЦЬ ЁЙ САМЫЯ ГАРАЧЫЯ І ШЧЫРЫЯ ВІНШАВАННІ І ПАЖАДАННІ.

СЛОВА АД СЭРЦА

Кандрат КРАПІВА

Лідзія Іванаўна Ржэцкая належыць да слаўнай кагорты пачынальнікаў савецкага тэатральнага мастацтва ў Беларусі. Яна была адным з заснавальнікаў тэатра, які носіць сёння імя народнага паэта і ў якім яна працуе ўжо больш за паўвека. Разам з іншымі выдатнымі майстрамі сцэны яна прымнажала славу гэтага тэатра і ўсяго беларускага тэатральнага мастацтва. Сотні тысяч савецкіх гледачоў бачылі яе на сцэне ў шматлікіх ролях сучаснага і класічнага рэпертуару і высока ацанілі яе цудоўны талент.

Мне асабіста пашанцавала не толькі бачыць Лідзію Іванаўну ў многіх спектаклях, але і працаваць разам з ёй у часе маіх творчых сустрэч з тэатрам імя Янкі Купалы, калі ставіліся мае п'есы, бачыць яе за чарнавой работай на рэпетыцыях, удзельнічаць разам у абмеркаванні спектакляў. На мяне рабілі вялікае ўражанне яе надзвычайная працавітасць, высокая патрабавальнасць да сябе і да сяброў па працы (і да аўтара ў гэтым ліку), вернасць жыццёвай праўдзе, глыбокае пранікненне ў псіхалогію вобраза. Сустрэчы гэтыя я ўспамінаю з вялікай прыемнасцю і глыбока ўдзячны Лідзіі Іванаўне за вобраз цёці Каці, за ролі Аўдоцці Вярбіцкай, Наталлі Мікалаеўны і за многае іншае, што яна зрабіла для мяне як для драматурга.

Далучаючы свой голас да шматлікіх сяброў Лідзіі Іванаўны і паклоннікаў яе таленту, я горача віншую яе з 70-годдзем з дня нараджэння і жадаю далейшых творчых поспехаў. Няхай яе цудоўны талент яшчэ доўгія гады радуе савецкага гледача.

ДОБРЫ ДЗЕНЬ, ЛІДЗІЯ ІВАНАЎНА!

Нона МОЎЧАН,
настаўніца 95-й мінскай сярэдняй школы

Аб Лідзіі Іванаўне я раней пачула, а потым ужо ўбачыла яе. Нешта расказвала маці, нешта гаварылі сяброўкі ў школе... У тэатры ў тую пару я была разы са тры — час быў пасляваенны. Маё ўяўленне аб акцёрах тады было вельмі наіўнае, нават смешнае: мне здавалася, што артыст абавязкова павінен быць вельмі прыгожы, незвычайна апрануты, недасягальны, як бог...

Першы раз убачыла я Лідзію Іванаўну ў ролі цёці Каці ў спектаклі па п'есе аднаго з любімых мною драматургаў Кандрата Крапівы «Хто смяецца апошнім». А было гэта так. Нечакана выйшла жанчына, якая, як нам падалося, трапіла на сцэну выпадкова, можа, нават, заблудзілася... Але не... Потым мы зразумелі, што гэта і ёсць Лідзія Іванаўна Ржэцкая, якая выконвае ролю прыбіральшчыцы цёці Каці. Яна, здавалася, выйшла на сцэну не з-за куліс, а з самога жыцця — такая звычайная, пранікнёная, мудрая. І чым далей, тым больш мы ўлюбляліся ў гэтую цудоўную жанчыну. Тады я яшчэ не ведала, што гэта будзе на ўсё жыццё...

Потым я яе ў «Паўлінцы», у «Апошніх», у «Востраве Афрадзіты», у «Выбачайце, калі ласка!» бачыла. Асабліва спадабалася яна мне ў спектаклі «У мяцеліцу».

Я ўжо даўно не тое наіўнае дзяўчо — за гэтыя гады шмат паездзіла, шмат пабачыла спектакляў, са многімі артыстамі пазнаёмілася, але глядзела «У мяцеліцу» ў купалаўцаў і думала: відаць, няма другой такой артысткі, якая б здолела так глыбока і пранікнёна, з такой шчырасцю і любоўю стварыць вобраз цудоўнай, велічнай у сваёй прастаце жанчыны — Марфы Касьянаўны.

За што я люблю гэтую артыстку? Відаць, за радасць ад сустрэч з яе гераінямі, сыгранымі па законах мастацкага хараства. Яны заўсёды па-жыццёваму пераканаўчыя: здаецца, недзе ўжо сустракаўся з такімі, яны вельмі натуральныя і сапраўдныя нават тады, калі драматургічны матэрыял не з лепшых узораў літаратуры. Ёй, відаць, дапамагаюць вострае вока і чулае сэрца. І яшчэ за талент люблю, за такі зразумелы, такі іскрысты, такі шчыры...

А карацей — мне Лідзія Іванаўна блізкі чалавек. І хоць яна мяне і не ведае, я заўсёды, калі сустракаю яе на вуліцы, ціхенька гавару: «Добры дзень!».

Ну, а сёння я магу сказаць на ўвесь голас: Добры дзень, Лідзія Іванаўна! Добрых вам дзён на доўгія гады!

ЗА КОЖНАЙ РОЛЯЙ — ЧАЛАВЕК

Сцяпан БІРЫЛА,
народны артыст БССР

Гэта было ў 1922 годзе. Я глядзеў спектакль «Машэка» ў Першым Беларускім дзяржаўным тэатры (так тады называўся тэатр імя Янкі Купалы). З вялікай асалодай сачыў за падзеямі на сцэне, мне ўсё здавалася цікавым.

Асабліва пакарыла выканаўца ролі Ефрасінні — Лідзія Ржэцкая. Прыгожая, статная, з цёплым голасам, плаўная ў рухах, з тварам жывым і выразным — усё, усё ў ёй было прывабнае, без ценю фальшы, без пазёрства. І я падумаў: вось актрыса боскай міласцю, цудоўная будучыня чакае яе.

На нейкі час мне давялося выехаць з Мінска (я тады працаваў у рускай драме), але, вярнуўшыся ў 1926 годзе, адразу пайшоў у тэатр і зноў сустрэўся з Лідзіяй Іванаўнай, цяпер ужо ў спектаклі «Мяцеж» Фурманава. Спачатку я не пазнаў Лідзіі Іванаўны. Яна была зусім іншая і здзівіла мяне сваім уменнем пераўвасабляцца.

З 1928 года я — артыст Першага Беларускага дзяржаўнага тэатра. І амаль ва ўсіх спектаклях мне давялося быць партнёрам Лідзіі Іванаўны. Я не стану гаварыць, як часта мы залежым ад партнёра, як нам часам не хапае яго, як змяняецца малюнак і змест таго альбо іншага вобраза ў залежнасці ад партнёра...

Цяпер, праз шмат гадоў, калі часам «корпаешся» ў памяці, адзін за другім прадстаюць перада мною вобразы, створаныя Лідзіяй Іванаўнай, быццам я сустракаўся з гэтымі людзьмі ўчора.

Сярод лепшых роляў, што сыграла Л. Ржэцкая, — персанажы з беларускіх п'ес, такіх, як «Бацькаўшчына» К. Чорнага, «Канец дружбы», «Хто смяецца апошнім» і «Пяюць жаваранкі» К. Крапівы, «Салавей» З. Бядулі, «Выбачайце, калі ласка!» А. Макаёнка, «Гэта было ў Мінску» А. Кучара, «Паўлінка» Я. Купалы.

Пра «Паўлінку» хочацца сказаць асобна. Гэты спектакль займае пачэснае месца ў рэпертуары тэатра. Іскрысты, вясёлы, поўны народнага гумару, з сакавітай і вобразнай мовай, ён — яркае выяўленне душы народа... Праходзяць гады, дзесяцігоддзі, змяняюцца акцёры, новыя і новыя пакаленні гледачоў адкрываюць для сябе «Паўлінку», але па-ранейшаму немагчыма ўявіць сабе гэты спектакль без Лідзіі Іванаўны. Альжбета ў яе выкананні — сапраўды купалаўская: такая маляўнічая, сардэчная, дасціпная... Дыямент, які ззяе непаўторным бляскам! Актрыса ў спектаклі заўсёды зямная — у лепшым сэнсе гэтага слова. Здаецца, быццам толькі што злезла з воза, прывязала коней і паспяшыла ў хату — парадаваць дачку пакупкамі на кірмашы. Праз усе паводзіны нясе яна тэму мацярынскай любві. У сэрцы яе ўвесь час адбываецца барацьба паміж вялікімі мацярынскімі пачуццямі і боязззю перад мужам. І якой пераможнай радасцю гучаць-свецяцца словы Альжбеты — Ржэцкай у фінале: «Паўлінка з Якімам... Дзякуй богу!»

Тэма мацярынства праходзіць, бадай, праз усю творчасць Л. Ржэцкай: у «Бацькаўшчыне» — маці Марылі, у «Салаўі» — Каспарыха, у «Талентах і паклонніках» — Домна, у «Познім каханні» — Шаблава, у спектаклі «Без віны вінаватыя» — Кручыніна, «Апошнія» — Сакалова. Яна то стварала вобразы, поўныя ўнутранага і знешняга камізму, то ўздымалася да трагедыі.

Мне ўспамінаюцца сцэны са спектакля «Без віны вінаватыя», у якіх я быў партнёрам Лідзіі Іванаўны — іграў ролю Дудукіна. У сцэне, калі Кручыніна адкрывае Дудукіну свае душэўныя тайны, Лідзія Іванаўна заўсёды іграла так пранікнёна, што на нейкі час гублялася адчуванне, што я на сцэне. Перада мной сядзела забітая горам маці, якая страціла сына. І ў мяне падступаў камяк да горла. Мне хацелася суцешыць яе, зрабіць усё, каб хоць неяк аблегчыць гора...

Набытая гадамі тэхніка акцёрскага майстэрства ў Лідзіі Іванаўны звычайна так глыбока захавана, што яе не заўважаюць не толькі гледачы, а нават і партнёры па сцэне. Таму заўсёды з ёй прыемна і лёгка працаваць.

Ёсць у яе рэпертуары і тыпы адмоўныя, душы чорныя. Ёсць і звычайныя абывацелькі. Ёсць шэрыя людзі, якіх, дарэчы, іграць трэба ўсё роўна ярка, паўнакроўна, пераканаўча.

У гэтым плане я ўспамінаю такія цудоўныя вобразы, як Мурзавецкая ў «Ваўках і авечках» або Кукушкіна ў «Даходным месцы». Нават калі б актрыса сыграла толькі гэтыя дзве ролі так, як гэта яна здолела зрабіць, мы мелі б права гаварыць пра яркія старонкі ў гісторыі засваення беларускім тэатрам класічнай спадчыны. Пра Ржэцкую ў гэтых спектаклях можна расказваць бясконца, як бясконца гаварыў бы я і пра яе выступленні ў ролях сучаснага рэпертуару, дзе яна яркай бывае і ў станоўчых характарах, і ў адмоўных. Напрыклад, Яворская са спектакля «Мост» Я. Рамановіча (1929 год) — валявая авантурыстка, гатовая на ўсё, каб стрымаць пераможнае шэсце індустрыялізацыі нашай краіны, фанатычка ў сваёй нянавісці да савецкага ладу жыцця. Злой і жорсткай малявала яе Ржэцкая, захоўваючы псіхалагічную праўду ў паводзінах Яворскай. Актрыса па-грамадзянску і па-мастацку актыўна выкрывала заўзятага ворага і тым садзейнічала поспеху спектакля.

Яна заўсёды ведае запатрабаванні сучаснага гледача. Як артыстка, не паўтарае аднойчы знойдзенай манеры ігры, а падначальвае сваю творчасць ідэйна-мастацкай задуме аўтара і рэжысуры, натуральна займаючы месца ў ансамблі выканаўцаў, як гэта дыктуе змест п'есы.

У апошнія гады адной з самых маштабных і значных у творчасці Л. Ржэцкай была роля Марфы ў спектаклі «У мяцеліцу» Л. Ляонава. Жанчына-працаўніца, верная справе партыі, сумленная, бескампрамісная, чалавек, які глыбока адчувае і разумее складанасць жыцця, — такой прадстае перад намі Марфа ў майстэрскім выкананні Лідзіі Іванаўны. Скупасць яркіх выяўленчых сродкаў, праўда пачуццяў, вялікае багацце фарбаў зрабілі выкананне гэтай ролі значным дасягненнем усёй беларускай тэатральнай сцэны.

Не будзе перабольшаннем, калі я скажу, што Лідзія Іванаўна Ржэцкая ўвайшла ў памяць шматлікіх прыхільнікаў яе таленту нароўні з такімі, напрыклад, выдатнымі рускімі актрысамі, як К. Карчагіна-Александроўская і М. Блюменталь-Тамарына, якія выказалі самае істотнае ў асобе жанчыны-сучасніцы. У яе рэпертуары ёсць вобразы, пра якія можна гаварыць як пра сцэнічныя шэдэўры. Мы, работнікі беларускага тэатральнага мастацтва, шчаслівыя, што нам выпадае працаваць поплеч з такім таленавітым і патрабавальным майстрам.

Лідзіі Іванаўне як чалавеку ўласцівая адна высакародная, далёка не для ўсіх нас характэрная рыса — душэўнасць, жаданне дапамагчы таварышу, няхай гэта будзе дапамога па акцёрскай лініі альбо, так сказаць, па чыста чалавечай. І калектыў тэатра плаціць ёй за гэта шчырай павагай, любоўю і даверам.

Жыццё чалавека само па сабе — цудоўная з'ява. Калі ж побач з табой такія людзі, як Лідзія Іванаўна Ржэцкая, яно ў тысячу разоў больш цудоўнае.

Лідзіі Іванаўне Ржэцкай — семдзесят гадоў. Мне яна па-ранейшаму здаецца маладой. Я жадаю ёй здароўя, сіл, доўгіх гадоў жыцця і творчасці!

ГОЛАС, ЯКІ СЛУХАЮЦЬ МІЛЬЁНЫ

Ігар ЛАПЦІНСКІ,
рэжысёр Беларускага радыё

У творчасці многіх беларускіх артыстаў ёсць каштоўныя старонкі, звязаныя з выступленнямі па радыё. Калі ж гаварыць пра самага папулярнага з іх сярод радыёслухачоў, дык наўрад ці я памылюся, назваўшы імя Лідзіі Іванаўны Ржэцкай. З аднолькавым майстэрствам і шчырасцю выконвае яна ролі ў спектаклях для дарослых, у літаратурна-музычных перадачах, адрасаваных моладзі, чытае казкі для самых маленькіх.

Хвалюючым і прыгожым словам зачароўваецца кожны, хто наводзіць прыёмнік на мінскую радыёхвалю, калі ля мікрафона Лідзія Іванаўна.

Калісьці я сам заслухоўваўся яе цёплым і пранікнёным голасам, слухаючы радыё. Гэта яна адкрывала для мяне непаўторнае хараство казак, чаравала мудрым народным прыслоўем, радавала трапнай прымаўкай.

Цяпер мне часта прыходзіцца сустракацца з Лідзіяй Іванаўнай у студыях Беларускага радыё. Здаецца, ведаю яе голас, ведаю, як яна звычайна чытае і казку, і маналог з п'есы, і апавяданне, і публіцыстыку. Але вось у эфіры, напрыклад, перадача «Балада пра падполле» Е. Драбкінай. Слухаю, а перада мной быццам не актрыса, а сама старая камуністка, якая гартае старонкі рэвалюцыйных дзён, хвалюючыся і хвалюючы перажытым нас, слухачоў. Унутраная стрыманасць, за якой гарыць прага барацьбы за светлыя ідэалы Леніна, перадаецца і мне — так, толькі так, здаецца, і можна гаварыць пра векапомнае...

У наступны дзень — бабка Алёна з цыкла перадач, створаных па фальклорных творах: зусім іншая інтанацыя, новыя адценні ў голасе.

Спектакль «Пісьмо Ільічу» па апавяданні Я. Бяганскай — і зноў Л. Ржэцкая здзіўляе нечым новым, хоць голас той самы, знаёмы ва ўсіх яго мадуляцыях...

Для нас, рэжысёраў радыё, пастаноўка дзіцячых твораў Купалы і Бядулі, народных казак і баек заўсёды пачынаецца з жадання: ах, калі б Лідзія Іванаўна згадзілася прачытаць! І нават тады, калі выканаўцамі бываюць іншыя артысты, за ўзор гарманічнай еднасці слова і вобраза мы бяром творчасць Ржэцкай. Яе характарызуе высокая прафесіянальная культура. Але без душэўнага хараства нават такая культура была б толькі рамяством высокага класа. Яе ж творчасць на радыё радуе сапраўдным натхненнем мастака, усхваляванага магчымасцю расказаць людзям пра цудоўны і складаны свет чалавечых трывог і шчасця, пакут і надзей, роздуму і перамог. А гэта выходзіць за межы мастацтва і робіцца грамадзянскім учынкам артыста, які ўдзельнічае ў выхаванні лепшых якасцей у тых, каму адрасуецца слова па радыё.

Сярод кніг

ДАСЦІПНАЯ І ВЯСЁЛАЯ

Нядаўна ў выдавецтве «Беларусь» выйшла ў свет кніжка Міхася Чавускага «Чаму ж не смяяцца?». У ёй — два раздзелы. У першы ўключаны гумарыстычныя апавяданні, гумарэскі і фельетоны, у другі — маленькія камедыі, сцэнкі і жарты. Асобны невялікі надраздзельчык склалі мініяцюры пад агульным загалоўкам «Карацей кажучы».

Адразу скажу, што кніжка гэтая — дасціпная і вясёлая. Большасць сабраных у ёй рэчаў вызначаюцца вастрынёй канфлікту, нечаканасцю сітуацый, у якія трапляюць героі, вясёлым трапным жартам.

У сваіх творах аўтар «змагаецца з рознымі заганнымі праявамі, якія яшчэ назіраюцца ў нашым жыцці, высмейвае носьбітаў гэтых заган. Так, у апавяданні «Што вы хочаце, бабулька?» высмейваецца бюракратычная цяганіна, у апавяданні «Індык на курорце» выкрываецца самалюбства, а ў «Пакручастых сцежках» пісьменнік бічуе тых кіраўнікоў, якія занадта цярплівыя да лайдакоў і розных рода прыстасаванцаў.

Пафас алегарычнай казкі «Галоўшчупаклебедзьрак» скіраваны супраць кар'ерызму, абыякавасці некаторых работнікаў да даручанай справы.

Апавяданні «Жанаты жаніх», «Справа аб скрыпцы», «Сюрпрыз» закранаюць маральна-бытавыя пытанні. У іх пісьменнік выкрывае распусту, легкадумнасць паводзін некаторых людзей.

Найбольш удалай гумарэскай мне здаецца «Вовачка праўду сказаў». Дзеці, у адрозненне ад дарослых, яшчэ не навучыліся быць «дыпламатамі». Гэтую якасць дзіцячай душы і выкарыстоўвае пісьменнік. Жулік і хапуга, герой гумарэскі, выводзіцца на чыстую ваду менавіта вуснамі дзіцяці. Зроблена гэта даволі тонка і дасціпна.

Добрае слова хочацца сказаць і пра «другога аўтара» кніжкі — мастака Анатоля Волкава. Ён шмат і добрасумленна папрацаваў над тым, каб расквеціць і дапоўніць змест кнігі, каб яна гаварыла з чытачом не толькі словам, але і малюнкам. У яго афармленні таксама шмат весялосці і дасціпнасці.

Канечне, можна было б гаварыць і аб недахопах кніжкі М. Чавускага «Чаму ж не смяяцца?». Напрыклад, можна было б папракнуць аўтара за тое, што не заўсёды ў полі яго зроку трапляе істотнае, вартае сатырычнага абсмяяння, можна было б адзначыць асобныя моўныя шурпатасці і неахайнасці. Аднак я не стаўлю перад сабой задачы падрабязна разглядаць, аналізаваць кнігу. Гэтай кароткай нататкай мне хацелася толькі звярнуць на яе ўвагу нашага чытача, перш за ўсё шматлікіх удзельнікаў мастацкай самадзейнасці. Мне здаецца, што многія творы з кніжкі «Чаму ж не смяяцца?» можна з поспехам чытаць і «разыгрываць» са сцэны.

Міхась Чавускі. «Чаму ж не смяяцца?». Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1969.

Э. ВАЛАСЕВІЧ.

ПАДАРОЖЖА Ў ДАЎНІНУ

Калі я перагарнуў апошнюю старонку гэтай кніжкі, мне стала шкада, што яна ўжо скончылася, што скончылася падарожжа ў даўніну, у свет незвычайных знаходак, у гісторыю старажытных гарадоў і селішчаў, якія даўно зніклі з нашай зямлі...

Аўтар гэтай цікавай кніжкі нарысаў «Галасы далёкіх продкаў» Георгій Штыхаў — вучоны-археолаг, кандыдат гістарычных навук, супрацоўнік Інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР. Ён умее зразумела і займальна расказваць пра карпатлівую і складаную навуковую працу сваіх калег.

Проста і даходліва расказвае ён пра тое, як знаходкі археолагаў дапамагаюць узнавіць карціну жыцця нашых далёкіх продкаў, пра побыт і працу першабытных каменячосаў, ганчароў і рамеснікаў, ткачоў і горадабудаўнікоў. Гэтая прастата, даходлівасць — асабліва каштоўная якасць кнігі, адрасаванай у першую чаргу школьнікам. Юныя чытачы знойдуць у кнізе адказ на шматлікія пытанні, якія іх, безумоўна, цікавяць: дзе жылі першыя людзі на беларускай зямлі, чым займаліся нашы продкі, чаму так многа на нашай зямлі курганаў і валатовак, як узнікалі і гінулі гарады, як былі адшуканы замчышчы старажытных Друцка, Полацка, Мінска. Юныя чытачы даведаюцца яшчэ шмат чаго цікавага і карыснага пра гісторыю і культуру роднага краю.

Прачытаўшы нарысы Г. Штыхава, ярка ўяўляеш і самую тэхналогію раскопак, пранікаешся павагай да нястомнай, самаахвярнай і карпатлівай працы археолагаў-гісторыкаў.

«Кожны гістарычны помнік, — піша Г. Штыхаў, — гэта зашыфраванае паведамленне аб жыцці і справах, клопатах і вандраваннях, перамогах і паражэннях нашых продкаў. Трэба толькі ўмець прачытаць гэтыя шыфраваныя паведамленні, знайсці да іх «ключ». І тады ажывуць, загавораць нямыя сведкі, раскажуць аб справах далёкіх дзён». Аўтар прывівае школьнікам любоў да археалогіі, заахвочвае іх да самастойнага пошуку, вучыць уменню чытаць па помніках мінулага «старонку за старонкай нікім не напісанай кнігі», берагчы помнікі археалогіі, разумець гісторыю, шанаваць народную культуру.

У кнізе «Галасы далёкіх продкаў» ёсць шмат старонак, напісаных проста па-майстэрску. У адным месцы Г. Штыхаў параўноўвае працу гісторыкаў з працай палеантолагаў, якія могуць па адной костцы ўзнавіць, які выгляд мела ўся жывёліна. «З такім жа правам, — дадае аўтар кнігі, — гісторык можа сказаць: «Дайце мне рэч, зробленую чалавекам, і я скажу вам, якім быў гэты чалавек, на якой ступені развіцця ён знаходзіўся». Гэтае яркае ўяўленне, якое цвёрда абапіраецца на канкрэтныя веды, мае і сам аўтар — гісторык і археолаг. Ён валодае і мастацкім, вобразным уяўленнем. Аб гэтым добра сведчаць многія старонкі кнігі.

Радасна, што атрад пісьменнікаў-папулярызатараў, пакуль што нешматлікі ў нас, у Беларусі, папоўніўся яшчэ адным дасведчаным і здольным аўтарам.

Георгій Штыхаў. «Галасы далёкіх продкаў». Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1968.

П. АНДРЭЕЎ.

РАСКАЗ ПРА ДНІ БАЯВЫЯ

У гасцях у студэнтаў Беларускага дзяржаўнага універсітэта пабываў пісьменнік Іван Новікаў. Разам з ім на гэтую сустрэчу прыйшлі гераіні яго кнігі «Руіны страляюць ва ўпор» Настасся Фамінічна Верамейчык і Глафіра Васільеўна Суслава. Госці расказалі студэнтам пра барацьбу беларускага народа супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны, успомнілі эпізоды са свайго баявога жыцця.

На здымку вы бачыце І. Новікава і герояў яго кнігі — Н. Верамейчык (першая злева) і Г. Суславу сярод студэнтаў.

Фота І. РУСАКЕВІЧА.

НЕНАТОЛЕНАЯ ПРАГА ДУХОЎНАСЦІ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Тут насцярожвае нейкая дробязнасць ці нястойлівасць маральных крытэрыяў у характарыстыцы вясковых людзей. Сапраўды, маральна ці не маральна вазіць прадаваць яблыкі на кірмаш ці на Урал, калі іх купляюць? Можна быць добрым і сумленным чалавекам, прадаючы яблыкі ці не можна? І ў сувязі з гэтым — ці так ужо заслугоўвае захаплення Даніла, калі не слухаецца парады Максіма?

Канечне, добра, што Даніла бескарысліва частуе людзей яблыкамі са свайго саду. Але ж пачатуем яго шмат абясцэньваецца ад таго, што Даніла аддае тое, што і так у яго прападае, што не мае ў гаспадарцы ніякай цаны. Акрамя таго, калі прападаюць, гніюць яблыкі, то гэта, мусіць, і ёсць не што іншае, як марнатраўства і безгаспадарлівасць. І няўжо Даніле зусім не патрэбны грошы? Калі падумаць, то няма ніякай заслугі Даніла перад грамадствам у тым, што ён жыве ў старой хаце. Гэта добра, што ён самаадданa працуе ў калгасе, але ж бывае сезон, калі калгас не мае вялікай патрэбы ў рабочай сіле. Даніле ў такі час магчыма б замяніць і, напэўна, ахвотна адпусціў бы на колькі дзён. Чаму Даніла сапраўды не звазіць яблыкі на Урал ці хоць бы на бліжэйшы кірмаш? Адным словам, у сённяшняй атмасферы апавядання знамянальныя рэформы, калі асабліва падкрэсліваецца значэнне эканамічнага разліку, прыбытку, ашчаднасці, паводзіны Данілы выглядаюць, мякка кажучы, неразумнымі. Іх сапраўды хочацца назваць не рамантычнай бескарыслівасцю, а прымітыўнай безгаспадарлівасцю.

І шкада, што В. Бечык у рэцэнзіі на зборнік М. Капыловіча «Скрозь жывуць людзі» («Літаратура і мастацтва», 1969, № 24), разглядаючы апавяданне «Пустальга», пайшоў услед за аўтарам, назваўшы Максіма толькі скнарам і спекулянтам, а на Данілу паглядзеўшы як на ідэал. Крытык, на маю думку, робіць залішне смелы вывад, калі піша, што апавяданне «Пустальга» «вучыць, як павінны жыць людзі». Людзі не павінны жыць, як Максім, але яны не павінны жыць і так, як Даніла.

Падставіўшы плячо пад воз з калгасным сенам, Даніла пайшоў на самаахвярнасць. Гэта смелы ўчынак. Але ж нельга не заўважыць, што, шчыра працуючы ў калгасе, Даніла і там такі ж безыніцыятыўны, як і дома. Ён працуе толькі тады, калі ім кіруюць, аддаюць загады, калі ёсць нарад. Яму так лягчэй і спакайней. Можна не сумнявацца, што Даніла павёз бы яблыкі на Урал, калі б быў загад ад старшыні ці брыгадзіра. А везці свае яблыкі ён лянуецца. Ці не неперажытачная гэта рыса ў характары селяніна гаспадарчая нядбайнасць, якая бярэ пачатак у далёкім мінулым беларускага мужыка? А мы так настойліва імкнёмся яе апаэтызаваць.

М. Капыловіч — аўтар малады. Як у пісьменніка у яго ўсё наперадзе. Паэтызуючы дабрату і бескарыслівасць сваіх герояў, ён павінен асцерагацца, каб не збіцца на сусальнасць, якая поўнасцю паланіла, скажам, таго ж М. Даніленку, аўтара апавядання «Салёнаў». Герой гэтага апавядання толькі тым і заняты, што шукае, дзе б прыкласці сваю дабрату, дзе панесці страты дзеля выгады другіх. Але яна халодная, яго дабрата, бо яна наперад зададзена, робіцца механічна, без унутранай, маральнай работы ў душы героя.

Вёрыш герою М. Капыловіча Данілу, калі ён падкормлівае часам калгасных коней сваім сенам і бульбай, бо любіць коней і не можа іх бачыць галодных. Максім на такое не здатны. Але ў гэтым учынку героя ёсць пэўнае занядбанне рэальнага становішча рэчаў: калгаснік мае дома сена толькі для ўласнай каровы, і ён не можа карміць са сваіх запасаў яшчэ і калгасную жывёлу. Успамінаецца апавяданне аднаго беларускага пісьменніка пра пасляваенны калгас. Каб падняць запушчаную гаспадарку, адзін з герояў прапануе сабраць патрэбную для гэтага суму грошай з калгаснікаў. І пісьменнік ухваляе такую ідэю. Не падумаў ён толькі пра адно і самае, мусіць, галоўнае: калі калгас бедны, запушчаны, то адкуль возьмуцца грошы ў калгаснікаў? Не іначай, усе яны ўяўляліся пісьменніку спекулянтамі. Не трэба і М. Капыловічу даводзіць сітуацыю з кармленнем коней да такой грані, калі чытач можа падумаць, што яго герой паціхеньку крадзе ў калгасе, каб ласаваць калгасных коней з-за любві да іх.

ШМАТ ПІША пра сучасную вёску яшчэ адзін малады пісьменнік, творчасць якога таксама заўважыла крытыка. Гэта А. Кудравец. Выказвалася нават думка, што ён упэўнена даганяе сваіх папярэднікаў. Узнікае толькі пытанне, ці варта даганяць. Паўтарыць кожнаму здольнаму пісьменніку сваіх папярэднікаў не цяжка. Падладзіцца пад чужы стыль не цяжка. Іншая справа стаць упоравень са сваімі папярэднікамі на праблемнай глыбіні творчасці.

Некалі, у 20-я гады, К. Чорнаму і М. Лынькову не так і цяжка было паўтарыць Якуба Коласа. Не цяжка — але непатрэбна. Кожны з іх адчуў, што, абапіраючыся на Я. Коласа, вучачыся ў яго, трэба выяўляць новыя патрэбы часу, трэба верыць поклічу ўласнага таленту. Творчасць К. Чорнага — настойлівы пошук духоўнага ў жыцці. М. Лынькоў паказаў у сваіх апавяданнях 20-х гадоў, як рамантычная ўзвышанасць духу, калі яна не раўнадушная да зямнога жыцця, дапамагае яшчэ вастрэй бачыць яго праблемы, дапамагае зняць са зроку чалавека засціну звыкласці. Час настолькі дакладна фіксаваўся ў самім стылі гэтых пісьменнікаў, што дастаткова было ім напісаць усяго некалькі самых характэрных для іх апавяданняў (К. Чорнаму — «Новыя людзі», «Па дарозе», «Верасовыя ночы», М. Лынькову — «Над Бугам», «Андрэй Лятун», «Чыгунныя песні»), каб гэтыя творы назаўсёды засталіся ў беларускай літаратуры вялікай і пастаяннай велічынёй.

З другога боку, паказацца арыгінальным, непаўторным перад чытачом таксама не так цяжка. Мастацкім дасягненнем становіцца непаўторнасць, падказаная жыццём, адчуванне самага галоўнага і надзённага ў ім.

Прыемна бачыць, што А. Кудравец пашырае ўласны падыход да праблем вясковага жыцця. Вось апавяданне «Марута і Зіна». Характар Зіны паказаны з рэалістычнай праўдзівасцю. А. Кудравец паказвае сваю гераіню без прыхарошвання і без асветлення. Захапляцца Зінай нельга. Яна неабдумана, паспешліва выйшла замуж (у яе Гогі, акрамя яе, ужо дзве жонкі), ёсць у Зіны нейкая незразумелая несур'ёзнасць. Зіна не робіць спробы вярнуць мужа, але шкадуе яго, часта ўспамінае. Яе намер спагнаць праз суд з мужа хоць бы пяцьдзесят рублёў за ўборы, спраўленыя яму перад вяселлем, мае нейкую няпэўнасць унутранага пабуджэння: ці гэта сялянская ашчаднасць ці спроба нагадаць пра сябе. Як бы там ні было, вобраз Зіны жыццёвы і праўдзівы. Пісьменнік убачыў маральна здрабнелы, супярэчлівы характар сваёй гераіні — чалавека, гатовага да жыццёвых кампрамісаў. У гэтым яго заслуга. Аднак сацыяльных каранёў характару ў апавяданні не відаць, аб іх цяжка нават здагадацца. Што фармавала характар Зіны? Аўтар асуджае сваю гераіню, супрацьпастаўляе ёй Маруту — жанчыну, якая шмат перажыла, бачыла гора і цярпела пакуты, але захавала цэльнасць і цвёрдасць характару, чысціню душы. Трэба сказаць, што гэты прыём — а некалі было інакш, а ў мінулым былі лепшыя людзі — не заўсёды плённы і заўсёды самы лёгкі, каб зняць жыццёвыя складанасці. Якія б выдатныя прыклады для пераймання ні знаходзіў аўтар для сваёй гераіні, ёй не ўцячы ад уласнага лёсу. Ён, гэты лёс, патрабуе маральнага і сацыяльнага прасвятлення, ад пісьменніка — глыбейшай аналітычнасці.

У творчасці маладых навелістаў выявілася выразная тэндэнцыя «прыводзіць» у вёску інтэлігента, часцей за ўсё ў родную вёску. Пачынаючы ад аповесці Я. Брыля «На Быстранцы» і апавядання А. Кулакоўскага «Не з таго боку», тэндэнцыя сутыкаць інтэлігента з вясковым жыццём, як цяпер гэта відаць, увесь час мацнее, прынамсі, яна не вычарпалася ў сучаснай беларускай прозе, у апавяданні таксама (А. Кудравец, М. Вышынскі).

Звычайна, тая ці іншая сталая тэндэнцыя ў літаратуры нараджае штампы. Не абышлося без іх і ў апавяданнях пра інтэлігента ў вёсцы. Гэтых штампаў трэба асцерагацца і М. Вышынскаму. Але ў цэлым схільнасць паказаць успрыманне інтэлігентам вясковага жыцця важная па сваім унутраным значэнні. У ёй — імкненне сучаснай беларускай прозы да глыбокага пазнання праблем вясковага жыцця. Прыехаўшы ў вёску, інтэлігент або яшчэ толькі студэнт пачынае параўноўваць, разважаць, аналізаваць, абагульняць. Адным словам, ён робіць тое, чаго вёска ад яго чакала, адпускаючы на вучобу.

Не заўсёды герой-інтэлігент, прыехаўшы ў вёску, дэманструе аналітычныя здольнасці. Часам аналіз працэсаў, якія адбываюцца ў вёсцы, герою яшчэ не па сіле — ці з тае прычыны, што ён у вёсцы нядоўгі госць, ці таму, што яго імкненне да роздуму яшчэ не сталае, недастаткова выхаванае і развітае. Такі герой апавядання М. Вышынскага «Вокны ў начы». Але ён становіцца цікавым сам па сабе, асабліва выспяваннем у яго душы гатоўнасці да нечага значнага ў жыцці, гатоўнасці сур'ёзна пазнаваць свет. Адбываецца працэс пасталення героя пад уздзеяннем таго, што ён бачыць у вёсцы.

ДУХОЎНАСЦЬ героя... Які яе сацыяльны змест?

Сёння мы маем права чакаць ад літаратуры героя, адухоўленага высокімі мэтамі нашага савецкага грамадства. За паўвека савецкая літаратура набыла ў паказе духоўнасці чалавека плённыя традыцыі.

Адухоўленасць як імкненне да ўнутрана змястоўнага жыцця ўласціва героям апавяданняў Р. Сабаленкі «Дарога», Ул. Караткевіча «Дуб Крывашапкі», напісанага ў форме эсэ, героям лепшых апавяданняў маладых навелістаў.

У апавяданні А. Наўроцкага «Акушэрка», напісаным, дарэчы, псіхалагічна тонка, за звычайным любоўным «трохкутнікам» крыецца канфлікт у сферы духу. Герой апавядання — санітарны фельчар Сашка — такая развітая натура, што можна смела гаварыць аб духоўнасці яго адносін да жыцця. Змест канфлікту апавядання — непаразуменне, нават варожасць паміж знешне нехлямяжай, сціплай духоўнасцю і неадухоўленай прыгажосцю. Прыгажосць — гэта сястра адухоўленасці. І па ўсіх законах натуральнага свету яны павінны імкнуцца да ўнутранай блізкасці і ўзаемапаразумення. Фельчара Сашку вабіць прыгажосць Ядзі не толькі як прыгажосць жанчыны. Для яго прыгажосць Ядзі яшчэ і цуд жыцця, які абуджае духоўную радасць перажывання, чаго ніколі не зразумее той, за каго выходзіць Ядзя замуж. Ды, на жаль, не зразумее і яна сама. Ядзя так мала сустракала людзей з духоўна багатай натурай, што не цэніць гэтага і не заўважае. Яна ідзе туды, дзе чакае яе спакой, выгода, знешняя прыстойнасць, рэспектабельнасць.

Узровень духоўнасці героя непасрэдна залежыць ад узроўню яго жыццёвых запатрабаванняў. Герой апавядання А. Наўроцкага «Акушэрка» сціплы толькі знешне. Унутрана яго цікавіць увесь свет. Іншая справа, калі І. Шальманаў у апавяданні «Шашаль» паэтызуе такую сціпласць, якая з'яўляецца не чым іншым, як непатрабавальнасцю, духоўнай беднасцю. Брат скардзіцца сціплай, заўсёды непатрабавальнай сястры Марысі, што ён не зжыўся са сваім непасрэдным начальствам і што іхні брат Лявон «таксама добранькі, да гэтага дурня туліцца». Што ж параіла брату сястра? Магчыма, яна пацікавілася, ці не сам брат вінаваты ў канфлікце з начальствам? Не, як быццам яна верыць шчырасці слоў брата, хоць і не любіць яго за чэрствасць і сквапнасць. Яе парада не можа не здзівіць: «А можа, братка, і табе трэба было гэтак, як Лявон. Начальства яно сабе якое б ні было, але ж начальства». І гэта павінна ўспрымацца як мудрасць сённяшняга дня! І. Шальманаву трэба зразумець, што нельга паэтызаваць змірэнне, падхалімства, адмаўленне чалавека ад самога сябе пад выглядам паэтызацыі чалавечай сціпласці. Хоча пісьменнік гэтага ці не хоча, але ён паэтызуе бездухоўнасць.

Вядома, вышыня ўзроўню жыццёвых запатрабаванняў героя павінна вымярацца не толькі іх катэгарычнасцю, але і шырынёй іх маральнай і гуманістычнай асновы.

Апавяданне А. Кулакоўскага «Незнаёмы ківок галавою» — аб шчырасці адносін паміж людзьмі, аб даверы, аб дабраце. Герой апавядання едзе ў самалёце, у яго на плячы засынае маладая дзяўчына, сцюардэса. І вось падарожжа закончана.

«Пасажыры развіталіся са сцюардэсай, і яна неяк вельмі ж аднолькава, нібы завучана ківала кожнаму галавою.

Падышоў і я, спыніўся, каб развітацца.

Яна і мне гэтак жа кіўнула галавою».

Не зусім зразумела тут, асуджае пісьменнік сцюардэсу ці ўхваляе. Як быццам бы герой крыўдуе, што сцюардэса аказалася такой няўдзячнай, не вылучыла яго сваёй увагай сярод іншых пасажыраў за яго добрую паслугу. Калі гэта так, то яшчэ трэба падумаць, хто з іх больш высакародны і прыгожы духам: герой, які за добрую паслугу чакае абавязковай адплаты хоць бы асаблівай увагай да яго персоны, або сцюардэса, якая, відаць, палічыла, што нічога асаблівага не здарылася, проста чалавек, яе выпадковы сусед, зрабіў тое, што зрабіў бы кожны выхаваны чалавек. Для яе дабрата людская — не асаблівае нешта, а звычайная атмасфера жыцця. Сапраўды, ці не абясцэняцца дабрата і гуманізм, калі нават у дробязных праявах яны будуць каштаваць так дорага, што іх трэба абавязкова адзначаць і аплачваць? Хацелася б думаць, што сам пісьменнік стаіць на гэтай пазіцыі і падтрымлівае сваю гераіню.

ЧАСАМ той ці іншы пісьменнік неахвотна звяртаецца да складанага ўнутранага свету свайго героя, яго духоўнасці, каб, маўляў, не пашкодзіць цэльнасці вобраза, асабліва калі паказваюцца гераічныя ўчынкі. Мяркуецца, што быццам бы засяроджанасць героя на сваім унутраным жыцці, на сваіх думках і адчуваннях будзе падрываць і аслабляць гераічную мэтаімкнёнасць. Але гэта не так. Цэльнасць вобраза героя пераконвае і глыбока ўражвае тады, калі яна не знешняя. Якая цана герою, што гаворыць пра бадзёрасць і аптымізм, а ў душы яго пустата, ледзяная пустыня, дзе ніколі няма і пробліску чалавечнасці?

Гераічны ўчынак, бывае, захапляе сам па сабе, сваёй незвычайнасцю. Але ж гераічны ўчынак — гэта вышэйшы стан існавання чалавека, усплёск сапраўднай духоўнасці. Таму трэба паказаць унутраныя матывы гераізму, інакш адлюстраваны ў літаратуры гераічны ўчынак шмат страціць у сваёй маральнай і грамадзянскай значнасці або — што яшчэ горш — будзе выглядаць сацыяльна нейтральным.

Дух і справа — крэўныя па сваёй прыродзе і значэнні. Душа, пачуццё найлепей «адточваюцца» ў дзейнасці, у справе.

І хай унутраны свет чалавека ў нашай літаратуры не заўсёды будзе вельмі ўжо маштабны, хай не заўсёды ён будзе ўбіраць усе галоўныя духоўныя рысы часу, але выразная духоўная настроенасць на час ва ўчынках і думках павінна абавязкова адчувацца. Сёння ўжо недастаткова адной псіхалагічнай дакладнасці ў адносінах героя да свету. Патрэбна яшчэ шырэй раскрыць духоўнае багацце і духоўную вастрыню ўнутранага зроку сучасніка.

Ідзе наперад час. Змяняюцца традыцыі і густы. Але для беларускай літаратуры яшчэ надоўга застанецца надзённай праблема духоўнасці, традыцыі якой сталі па-сапраўднаму складвацца толькі ў савецкі час. Развітая духоўнасць чалавека — гэта ўмова і гарантыя яго ўнутранай гатоўнасці стаць сапраўдным змагаром за праўду веку, за праўду нашага часу.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

Міколу СЕРГІЕВІЧУ — 50 ГАДОЎ

Споўнілася 50 гадоў пісьменніку - нарысісту Міколу Сергіевічу. З гэтай нагоды праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала яму віншавальнае прывітанне, у якім гаворыцца:

«Паважаны Мікола Антонавіч!

Шчыра вітаем Вас з днём пяцідзесяцігоддзя.

Нам прыемна адзначыць, што Вашы зборнікі нарысаў «На роднай зямлі» і «Нашы будні» былі ў свой час разведкай новай тэмы, пакінулі след у дакументальна-мастацкай літаратуры аб пасляваенным калгасным будаўніцтве. Прыемна сустракаць у друку Ваша надзённае, усхваляванае слова пісьменніка-нарысіста.

Прыміце, Мікола Антонавіч, нашы добрыя пажаданні Вам — моцнага здароўя, творчага настрою, поспехаў у працы».

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і пажадання.

Выйшлі з друку

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Анталогія беларускай народнай песні. Укладанне і каментарыі Г. Цітовіча. Пад рэдакцыяй Р. Шырмы. Мастак С. Кавалёў. Тыраж 1.300 экз. 560 стар. Цана 1 руб. 59 кап.

Будзем пець і весяліцца. Мастацкай самадзейнасці. 1968 г. Тыраж 11.500 экз. 48 стар. Цана 25 кап.

Антон Бялевіч. Выбраныя творы ў двух тамах. Том І. Вершы. Мастак Л. Прагін. 1969 г. Тыраж 5.000 экз. 296 стар. Цана 1 руб.

Антон Бялевіч. Выбраныя творы ў двух тамах. Том ІІ. Паэмы. Мастак Л. Прагін. 1969 г. Тыраж 5.000 экз. 200 стар. Цана 97 кап.

Анатоль Вялюгін. Бібліятэка беларускай паэзіі. Франтыспіс І. Капляна, афармленне В. Юрчанкі. 1969 г. Тыраж 4.000 экз. 160 стар. Цана 57 кап.

Вісарыён Гарбук. Незнарок і знарок. Апавяданні. Мастак П. Калінін. 1969 г. Тыраж 20.000 экз. 30 стар. Цана 6 кап.

Мікалай Гарулёў. Сябры-таварышы. Аповесць. Мастак В. Пашчасцеў. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 50.000 экз. 176 стар. Цана 43 кап.

Пятро Гарэцкі. З дняпроўскіх круч. Вершы. Аўтарызаваны пераклад з украінскай. Мастак І. Капялян. 1967 г. Тыраж 1.700 экз. 88 стар. Цана 21 кап.

А. Кобец-Філімонава. У каралеўстве... але не ў казачным. Нарысы аб Грэцыі. Афармленне Б. Заборава. На рускай мове. 1969 г. Тыраж 7.000 экз. 176 стар. Цана 20 кап.

Уладзімір Карызна. Жураўліны досвітак. Вершы. Мастак М. Пракапенка. 1969 г. Тыраж 2.000 экз. 56 стар. Цана 16 кап.

Казімір Камейша. Восеньскія позвы. Першая кніга паэта. Мастак В. Жыжэнка. 1969 г. Тыраж 2.000 экз. 64 стар. Цана 16 кап.

Васіль Матэвушаў. Начны дождж. Вершы. Мастак В. Шаранговіч. 1969 г. Тыраж 4.500 экз. 80 стар. Цана 15 кап.

Аркадзь Маўзон. Канстанцін Заслонаў. П'еса ў 3-х дзеях. Бібліятэка беларускай драматургіі. Мастакі В. і М. Басалыгі. 1969 г. Тыраж 7.000 экз. 104 стар. Цана 19 кап.

НАШЫ майстры МАСТАЦТВА

Тры гадзіны са Смолічам

Мы сядзім ва ўтульнай рэгулятарнай Беларускага тэатра оперы і балета. Сёння—прэм'ера: опера Вердзі «Травіята». Опера пастаўлена нанава дырыжорам К. Ціханавым і рэжысёрам Д. Смолічам. Са сцэны гучыць даўно знаёмая, але ніколі не старэючая музыка геніяльнага італьянскага кампазітара, і артысты ў каторы раз расказваюць нам журботную гісторыю Дамы з камеліямі.

Колькі Віялет, Альфрэдаў ведае гісторыя опернай сцэны.

— Багатая сцэнічная біяграфія оперы, напэўна, перашкаджае рэжысёру? — пытаю я ў Дзмітрыя Мікалаевіча Смоліча.

— Вядома. Ствараецца пэўная традыцыйнасць у сцэнічным вырашэнні, у трактоўцы і выкананні вобразаў. «Травіята» ж належыць да так званых «самаігральных» опер...

Сапраўды, здаецца, што тут рабіць пастаноўшчыкам: усе шляхі даўно пракладзены. Але ж героі ў спектаклі павінны жыць. Бо калі яны будуць толькі прывычна рухацца, паўтараць завучаныя жэсты, а Віялета—тэатральна паміраць у фінале, — глядач застанецца халодным, нягледзячы на цудоўную музыку твора.

...Дзея змяняе дзею. Мы заўважаем, што з хваляваннем сочым за трагічнай гісторыяй кахання жанчыны далёкага ад нас парыжскага паўсвету. Дырыжор К. Ціханаў і рэжысёр Д. Смоліч імкнуліся напоўніць жыццёвай праўдай і псіхалагічна абгрунтаваць паводзіны герояў у адпаведнасці са зместам музычнай канвы оперы.

Калі ж гаварыць увогуле пра галоўных творцаў спектакля — дырыжора і рэжысёра, хочацца назваць іх сааўтарамі. І гэта сапраўды так, калі яны — аднадумцы, калі працуюць на адной творчай хвалі. Тэма сааўтарства дырыжора і рэжысёра на опернай сцэне вялікая і цікавая, яна патрабуе асобнай гаворкі...

У антракце мы з Дзмітрыем Мікалаевічам выходзім пакурыць.

— Дзмітрый Мікалаевіч, мастацкае афармленне гэтага спектакля задумана даволі цікава, яно мне здаецца сучасным.

— Так. Лёгкія дэкарацыі, фарбы, увесь тон павінны падкрэсліваць галоўную думку оперы, яе пафас. Такое афармленне не адцягвае ўвагу гледача. Яно прымушае выканаўцаў быць увесь час надзвычай сканцэнтраванымі і выразнымі. Пакуль што я не ўсім задаволены. Будзем яшчэ тое-сёе дапрацоўваць...

Пастаноўшчык даручыў афармленне «Травіяты» маладому мастаку А. Краўчуку, якому даў поўную свабоду ў выбары мастацкага вобраза будучага спектакля. Дарэчы, такі метад Д. Смоліча: толькі некалькі слоў аб сваім бачанні твора, ідэйнай канцэпцыі, а фантазія мастака павінна падказаць далейшае. Так і ў рабоце над «Травіятай». Галоўнае, каб глядач адчуў, што побач са смерцю ў спектаклі сцвярджае сябе жыццё! Павінна быць сцэнічная праўда — заўсёды і ва ўсім. Праўда пачуццяў герояў, іх узаемаадносін і паводзін. Дзмітрый Мікалаевіч Смоліч — верны вучань К. С. Станіслаўскага. Ён вучыўся ў оперна-драматычнай студыі Станіслаўскага, калі там выкладаў сам Канстанцін Сяргеевіч і яшчэ такія майстры, як Масквін, Леанідаў, Кедраў, Галаванаў, Няжданава...

З тых часоў рэжысёрам пройдзены ўжо досыць вялікі творчы шлях. На многіх оперных сцэнах краіны з поспехам ідуць спектаклі, пастаўленыя Д. Смолічам. У іх жывуць лепшыя традыцыі савецкага рэалістычнага тэатра. У іх заўсёды адчуваецца пластычны сплаў музыкі і драмы. У спектаклях Д. Смоліча вы не знойдзеце ілюстрацыйнасці, фармальнай сцэнічнай схемы, чым грашаць некаторыя оперныя спектаклі. У Смоліча музычная нота набывае жывую плоць і душу. Яго талент, тэмперамент, «творчая форма» ў час работы над спектаклем перадаюцца артыстам, натхняюць і прымушаюць жыць у вобразе нават тых, хто амаль не мае акцёрскіх здольнасцей (на жаль, сярод спевакоў сустракаюцца і такія). «Прыйшоў Смоліч—і ўсё заіграла, ажыло!»—можна пачуць у час рэпетыцый.

Працэс нараджэння опернага спектакля вельмі складаны. Складаная ў гэтым працэсе і праца рэжысёра. На рабочым стале Дзмітрыя Мікалаевіча стос оперных партытур і клавіраў. Перш чым падысці да рэжысёрскай экспазіцыі, ён вывучае партытуру твора. У музычнай архітэктоніцы оперы ён шукае і знаходзіць ключ да вобразна-сцэнічнага строю будучага спектакля. Першыя мізансцэнічныя рэпетыцыі. Паступова артысты пачынаюць жыць жыццём сваіх герояў, хвалявацца іх хваляваннямі, радавацца іх радасцямі...

У стварэнні опернага спектакля ёсць кампанент, ад якога ў многім залежыць яго поспех. Гэта хор, масавыя сцэны. Вось тут асабліва неабходны музычнасць, густ, майстэрства. Д. Смоліч дабіваецца зладжанасці масовак, у яго кожны харыст мае сваю псіхалагічную задачу. Гэта не проста маса, якая добрасумленна выпявае нотныя знакі, не адводзячы вачэй ад дырыжора...

З Дзмітрыем Мікалаевічам цяжкавата весці размову наконт новай — «свежай» — яго работы. Не сустрэнеце вы ў яго на рабочым стале артыкулы і рэцэнзіі на створаныя ім спектаклі. Артысты звычайна захоўваюць кожнае друкаванае слова аб сабе, у іх груды розных выразак: з гадамі цікава бывае азірнуцца на свой творчы шлях. Смоліч кажа: «Лепшая ацэнка спектакля — яго сцэнічнае жыццё»...

Ён любіць быць першаадкрывальнікам — ставіць творы, якія яшчэ ніколі не ішлі, або калі ішлі на опернай сцэне, то вельмі даўно. Мінскі глядач добра памятае пастаўленую Д. Смолічам разам з дырыжорам Т. Каламійцавай упершыню на савецкай сцэне оперу С. Танеева «Арэстэя». Гэты спектакль характарызавалі бліскучыя рэжысёрскія знаходкі, яскравыя выканаўчыя фарбы, эмацыянальнасць. Калі яго павезлі на гастролі ў Маскву, там шмат пісалі аб ім. Спектакль выклікаў сенсацыю ў самым лепшым значэнні гэтага слова. Застаецца шкадаваць, што гэтай назвы даўно ўжо няма ў тэатральнай афішы тэатра. Чамусьці не ідуць зараз на сцэне Беларускага опернага і такія цікавыя спектаклі Д. Смоліча, як «Джаконда» А. Панк'елі і «Заручыны ў манастыры» С. Пракоф'ева. «Джаконду» Дзмітрый Мікалаевіч паставіў упершыню ў Саюзе ў Адэскім тэатры. Упершыню ў Саюзе ім была пастаўлена опера Дж. Вердзі «Макбет». Ён даў сцэнічнае жыццё операм «У стэпах Украіны» А. Сандлера, «Горад юнацтва» Г. Шантыра, «Назар Стадоля» К. Данькевіча, «Калі ападае лісце» Ю. Семянякі, «Яснае світанне» А. Туранкова (у новай рэдакцыі Г. Вагнера).

Ставячы новы оперны твор ці твор, незаслужана забыты тэатрамі, Д. Смоліч адчувае сапраўднае творчае гарэнне, ён цалкам аддаецца рабоце, шукае, эксперыментуе, фантазіруе. Гэта імкненне да адкрыццяў, пошукі новых шляхоў асабліва родняць яго са Смолічам-старэйшым — яго бацькам, буйнейшым майстрам савецкай опернай сцэны, з імем якога звязана пастаноўка новых для свайго часу, часта эксперыментальных твораў. Разам з Уладзімірам Маякоўскім Мікалай Васільевіч працаваў у Ленінградскім Малым оперным тэатры над сцэнічным увасабленнем у музычнага спектакля «Дваццаць пятае» па паэме «Добра!» Спектаклі, якія ставіў у тыя часы Мікалай Смоліч, выклікалі ў адных буру захаплення, у некаторых пратэст, але нікога не пакідалі абыякавымі. На сцэне Ленінградскага Малога опернага тэатра ён паставіў оперы Д. Шастаковіча «Нос» і «Кацярына Ізмайлава». Мы ведаем, колькі супярэчлівых ацэнак выпала ў тыя гады на долю твора Шастаковіча «Нос». Зараз да оперы «Нос» звяртаюцца тэатры многіх краін. Дзмітрый Смоліч хоча ажыццявіць пастаноўку гэтай оперы на нашай сцэне і мае на гэта згоду Д. Шастаковіча.

Калі адкрываць творчыя задумы Смоліча, то скажам яшчэ пра некаторыя: па заказе тэатра выпісаны з Масквы партытуры оперы «Ігрок» таленавітага савецкага кампазітара С. Пракоф'ева—твора незаслужана забытага, і оперы М. Вайнберга «Пасажырка».

Сёння Дзмітрыю Мікалаевічу Смолічу спаўняецца 50 гадоў. З іх 30 аддадзены сцэне. Д. Смоліч нарадзіўся ў атмасферы, дзе ўсё было насычана тэатрам і парываннямі, і ён жыве тэатрам кожную хвіліну, хаця, напэўна, гэтага не заўважае. Ёсць артысты, якія любяць сябе ў мастацтве (фраза не новая, але надзвычай дакладная). Д. Смоліч належыць да людзей, якія жывуць у мастацтве, бо проста інакш не могуць. Ён здзіўіцца, калі пачуе пра сябе: аддаў сцэне столькі гадоў. Не ён сцэне — яна дала яму лёс, хваляванні, радасці. Яна дала яму творчае жыццё.

...Мы ў рэгулятарнай Беларускага тэатра оперы і балета. Побач за пультам — мастак па святле, асвятляльнікі і рэжысёр Д. Смоліч.

Дырыжор узмахнуў палачкай...

С. МІСТРАЛЬ.

СЕЗОН 1968–69

ПОШУКІ І НАДЗЕІ

НА КАНЦЭРЦЕ Валерыя КУЧЫНСКАГА

Студэнт Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі Валерый Кучынскі толькі пачынае сваю канцэртную дзейнасць, і яго канцэрт, які адбыўся на гэтым тыдні ў зале філармоніі, —першы афішаваны канцэрт спевака. Стракатасць праграмы магла насцярожыць: побач з імёнамі Глінкі, Чайкоўскага, Ліста, Шуберта стаялі імёны Курціса, Бабаджаняна, Бюль-Бюль Аглы і г. д. Міжволі ўзнікла пытанне — ці не кампраміс гэта паміж густам спевака і патрабаваннем пэўнай часткі публікі? Аказалася, не — Валерый Кучынскі аднолькава натхнёна выконвае рамансы і арыі з опер кампазітараў - класікаў, народныя песні і папулярныя «шлягеры». І тады ўзнікае новае пытанне — а ці знайшоў малады спявак сваё пеўчае амплуа? Вось на гэтае пытанне пакуль што адказаць цяжка.

Валерый Кучынскі — лаўрэат IV Усесаюзнага конкурсу вакалістаў імя Глінкі і дыпламант Міжнароднага конкурсу песні ў Сочы. На гэтым канцэрце ён, у асноўным, выконваў праграму, падрыхтаваную да абодвух конкурсаў. Але на конкурсе імя Глінкі канкурсанты выконваюць класічную праграму ў традыцыйнай манеры оперных і камерных спевакоў, а на конкурсах песні да выканаўцаў прад'яўляюцца патрабаванні чыста эстраднага выканання.

Ці можна сумясціць усё гэта так, каб побач з эстраднымі песнямі, такімі, напрыклад, як «Пакліч мяне» Бабаджаняна або «Фіялкі» Бюль-Бюль Аглы, не пацярпелі, скажам, «Вячэрняя серэнада» Шуберта, арыя Ялецкага з «Пікавай дамы» Чайкоўскага або рамансы Глінкі і Рахманінава? Мяркуючы па канцэрце — ды і ўвогуле, — такое сумяшчэнне магчыма пры адной умове. Спявак павінен выконваць эстрадныя песні не з рытмічным ансамблем, а пад раяль і без мікрафона. Гэта дыктуецца нават нормамі эстэтычнага густу.

Некаторым эстрадным спевакам тыпу «йе-йе» ў галасавых адносінах не пашкодзіць ніякі мікрафон, ім траціць няма чаго. Валерый Кучынскі, захапляючыся рытмічнымі «шлягерамі» і мікрафонам, можа страціць вельмі каштоўную якасць свайго голасу — прыгажосць тэмбру. А такую страту не заменіш ніякім тэхнічным майстэрствам і музычнасцю.

Пакуль што гаворка можа ісці не аб раздваенні пеўчай манеры, а аб раздваенні рэпертуару. Што датычыць артыстычнай манеры, то яна ў Валерыя Кучынскага застаецца традыцыйнай для камерных спевакоў. Цяжка што-небудзь вылучыць у яго праграме—уся яна добра «ўпета» і адпаліравана. І ўсё ж я адзначыў бы выкананне раманса Рахманінава «Учора мы сустрэліся», «Вячэрнюю серэнаду» Шуберта, арыі Ялецкага і беларускай народнай песні «А ў полі вярба». Гэтыя творы артыст выканаў настолькі змястоўна і прыгожа, што пакарыў публіку. Поспеху спевака спрыяў і яго акампаніятар Уладзімір Шаліхін.

Вярнуся да таго, з чаго пачынаў размову, — чым жа вызначаецца выканаўчая манера Валерыя Кучынскага? Перш за ўсё тым, што ён ведае, «пра што» спявае, няхай гэта будзе оперная арыя, раманс, народная песня або эстрадная. Якасць для вакаліста важная, бо выключае механічнасць і завучанасць. У Валерыя Кучынскага прыгожы лірычны барытон, роўны на ўсіх рэгістрах. Ён адчувае стылявыя асаблівасці выконваемых твораў. Да таго ж мае і сцэнічную абаяльнасць. Словам, ёсць усе дадзеныя, каб стаць сапраўдным мастаком-вакалістам.

Валерый Кучынскі вучыцца на IV курсе кансерваторыі ў класе дацэнта А. Карынскага, і ў яго яшчэ ўсё наперадзе. Але ўжо той факт, што ён — лаўрэат Усесаюзнага конкурсу імя Глінкі, гэтага найцяжэйшага спаборніцтва спевакоў, ужо зараз гаворыць аб яго майстэрстве. Лепш за ўсё Валерыю Кучынскаму ўдаюцца творы, якія не патрабуюць вялікай сілы гуку, у артыста пакуль што перавагу бярэ спявак лірычнага плана. Але не трэба забываць, што ён яшчэ вельмі малады (яму 22 гады) і голас яго яшчэ па-сапраўднаму не ўстанавіўся. Сіла гуку з часам прыйдзе пры ўмове, што ён будзе цвёрда прытрымлівацца рэпертуару лірычнага барытона, не перагружаючы голас творамі тыпу «Эпіталамы» Рубінштэйна, якую спявак выконваў на «біс» у гэтым канцэрце і, трэба сказаць, не зусім удала. Яму не хапала шчыльнасці і сілы гуку.

Куды больш непакоіць раздваенне паміж класікай і «чыстай» эстрадай. Канечне, можна спаслацца на прыклад Мусліма Магамаева, папулярнага азербайджанскага эстраднага спевака, які з'яўляецца адначасова і салістам Бакінскай оперы. Часта ў яго канцэртах гучаць оперныя арыі, у прыватнасці, напісаныя для баса куплеты Мефістофеля з оперы Гуно «Фаўст» і іншыя, якія спеваку яўна не па голасе. Такія эксперыменты не ідуць на карысць яго барытону. Мы ведаем Мусліма Магамаева як цудоўнага эстраднага спевака і даволі паблажліва ставімся як да опернага. Спяванне ж у мікрафон оперных арый увогуле вельмі падманнае для слухачоў і стварае іншы раз ілюзіі «буйнага» опернага голасу, калі на самай справе голас можа быць вельмі невялікім.

Калі Валерый Кучынскі пойдзе па лініі найменшага супраціўлення і аддасць перавагу эстрадзе, што цяпер вельмі ў модзе, дык тут, мне здаецца, ён можа дасягнуць поспеху вельмі хутка. Сапраўдным камерным спеваком стаць цяжэй, але гэта — першая мара вакаліста. За апошні час з'явілася ў краіне многа эстрадных выканаўцаў. Праўда, яркіх індывідуальнасцей сярод іх мала, але ж добрых камерных спевакоў яшчэ менш! У нас у рэспубліцы таксама. Выдатныя оперныя спевакі, такія, як Л. Александроўская, І. Балоцін, М. Сярдобаў, М. Зюванаў, М. Дзянісаў, Р. Млодэк, Т. Ніжнікава, Л. Бражнік, В. Чарнабаеў і іншыя, добра выконвалі і выконваюць творы беларускіх кампазітараў і беларускія народныя песні, але яны і па прызванні і па выканаўчых магчымасцях заўсёды заставаліся, перш за ўсё опернымі спевакамі. Ці атрымаецца з Валерыя Кучынскага оперны спявак, зараз сказаць цяжка, але камерны спявак з яго ўжо атрымаўся. На канцэрце і спецыялісты, і аматары камернага спявання пераканаліся ў гэтым. Якое б амплуа ні выбраў Валерый Кучынскі — опернага, камернага, эстраднага спевака або спевака-універсала — хочацца пажадаць яму вялікіх творчых поспехаў, якія здабываюцца працай і толькі працай.

Анатоль ЦЫРКУНОЎ.

ПЕСНЯ ЗАСТАЕЦЦА З ЧАЛАВЕКАМ

У Мінскім Палацы культуры прафсаюзаў адбыўся заключны канцэрт гарадскога фестывалю патрыятычнай і маладзёжнай песні, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна і 50-годдзю камсамола Беларусі.

Маладыя спевакі выканалі творы савецкіх кампазітараў і свае ўласныя.

На здымках—пераможца конкурсу вакалістаў, студэнт Беларускага політэхнічнага інстытута Г. Харык (уверсе), пераможцы конкурсу турысцкай песні (справа налева) Г. Баранава, Г. Паныш, Г. Баркун і І. Азярэцкі (ён жа—пераможца конкурсу на аўтарскае выкананне песні).

Фота Я. СОРКІНА.

В Я С Н А П Р Ы Й Ш Л А!

Аднойчы вы прачынаецеся і адчуваеце, што ў свеце нешта змянілася. Вы прыслухоўваецеся, і раптам—гэта ж пяюць шпакі!

Вясна!

Прыйшла вясна!..

Хутчэй на двор, каб падставіць твар першым цёплым праменням, каб дакрануцца далоняй да грубай бярозавай кары, пад якой сёння трапеча жыццё, каб убачыць у высокім блакіце чорныя кроплі прыляцеўшых птушак.

Прыйшла вясна. І адразу зніклі некуды гурбы снегу, праклюнуліся на вербах пушыстыя «коцікі», а на тратуарах ля вялікіх дамоў з'явіліся квадраты дзіцячых «класікаў».

Прыйшла вясна. У рэдакцыі газет пачала прыходзіць пошта з веснавымі эцюдамі. Гэтыя тры прыйшлі да нас у адзін дзень. Даслалі іх фотааматары Р. Кадзет з Віцебскай вобласці, А. Камароў з Мазыра і А. Глінскі з Мінска.

Як бачыце—на поўначы, на поўдні і ў цэнтральнай частцы рэспублікі—усюды вясна...

ГНЯЗДО «ГОРНАЙ АРЛІЦЫ»

У цэнтры Чарнаўцоў стаіць маленькі домік, добра знаёмы не толькі жыхарам Букавіны: тут размясціўся мемарыяльны музей Вольгі Кабылянскай, выдатнай украінскай пісьменніцы, якая пражыла ў ім трынаццаць апошніх гадоў жыцця. У лістападзе 1944 года рашэннем урада Украінскай ССР тут створаны дом-музей, і з таго часу сюды штогод прыязджаюць тысячы людзей з усіх канцоў Савецкага Саюза і з-за рубяжа, каб пакланіцца цудоўнай дачцы ўкраінскага народа.

У музеі каля дзвюх тысяч рукапісаў, дакументаў, унікальных першавыданняў, ілюстрацый да твораў, асабістых рэчаў пісьменніцы, сабраных у адзіную экспазіцыю. Цікавая перапіска Кабылянскай — з Карлам Каўцкім, балгарскім пісьменнікам П. Тодаравым, чэшскай пісьменніцай Тэрэзай Турнеравай, рэдактарам прагрэсіўнага нямецкага часопіса «Гэзельшафт» Л. Якабоўскім, а таксама пісьмы да Міхаіла Кацюбінскага, Васіля Стэфаніка, Лесі Украінкі і адказы на іх.

У 1963 годзе ўсё прагрэсіўнае чалавецтва адзначала 100-годдзе з дня нараджэння Кабылянскай. Юбілейныя дні папоўнілі фонды музея новымі матэрыяламі. У экспазіцыі з'явіліся выданні «Зямлі» і «У нядзелю раніцай зелле капала» на румынскай, польскай, чэшскай, англійскай і французскай мовах з даравальнымі надпісамі перакладчыкаў і выдаўцоў гэтых кніг.

Мемарыяльны музей у Чарнаўцах — цэнтр навуковай работы па вывучэнні літаратурнай спадчыны выдатнай украінскай пісьменніцы. Частка матэрыялаў вывучана і апублікавана супрацоўнікамі музея ў садружнасці з вучонымі Інстытута літаратуры імя Т. Р. Шаўчэнкі і Чарнавіцкага дзяржаўнага універсітэта ў зборніку «Літаратурная спадчына», некалькіх аўтарэфератах кандыдацкіх дысертацый, у кнізе літаратуразнаўчых артыкулаў «Вольга Кабылянская». Частыя госці ў музеі — мастакі, артысты, музыканты, літаратары, студэнты і аспіранты-філолагі, якія працуюць над творамі Вольгі Кабылянскай.

Але асноўнае прызначэнне мемарыялу — знаёміць пісьменнікаў, якія прыязджаюць на Букавіну з усіх канцоў свету, з жыццём і дзейнасцю пісьменніцы, якая аддала жыццё роднаму народу. У пяці залах музея пабывала больш пяцісот тысяч чалавек. І кожны вынес у сваім сэрцы вобраз «горнай арліцы». Кніга памятных запісаў музея цалкам запоўнена ўсхваляванымі выказваннямі самых розных людзей.

Уладзімір ПАПОЎ,
карэспандэнт АДН.

Музыка і паэзія Барыса Цішчанкі

Студэнт, выключаны з першага курса кансерваторыі як «малапрыгодны да заняткаў музыкай», праз восем гадоў стаў выкладаць у гэтай кансерваторыі на кампазітарскім факультэце. Неверагодна? Але гэтая гісторыя здарылася з ленінградскім кампазітарам Барысам Цішчанкам.

З дзіцячых гадоў ён вылучаўся не па ўзросце сталай творчай фантазіяй, самастойнасцю пошукаў і фанатычнай любоўю да Бетховена. Барыс так рашуча парываў з традыцыяй, што многія ў яго пошуках бачылі «фармалізм, дзёрзкасць і дзівацтва». Музыку яго з жарсткаватым завостраным меладычным малюнкам не раз лаялі масцітыя педагогі.

«Непапраўнага» першым узяў у вучні кампазітар і педагог Віктар Валошынаў. На яго кафедры малады музыкант ажыццявіў нямала творчых задум. У дзевятнаццаць гадоў ён напісаў фартэпіянную санату, квартэт, вакальныя цыклы «Белы бусел» і «Сумныя песні», французскую сюіту «Крэнкебіль». Памяці настаўніка прысвяціў ён сваю Першую сімфонію.

У 1960 годзе ў Калоннай зале Дома саюзаў адбылася першая прэм'ера яго фартэпіяннага канцэрта (саліраваў сам аўтар). Поспеху Барыса, у той час ужо аспіранта кансерваторыі, радаваўся яго настаўнік Дзмітрый Шастаковіч.

— Мая сустрэча з Дзмітрыем Шастаковічам, у творах якога я выявіў незвычайную сілу праўдзівасці, адбылася задоўга да нашага знаёмства, — расказвае Барыс Цішчанка. — Яшчэ да кансерваторыі я ведаў амаль усю яго музыку і многае сам выконваў у фартэпіянных канцэртах. А пазнаёміла нас мая Саната. Аднойчы я выступаў з ёй у Доме архітэктараў. Ніколі не забуду гэтай хвіліны. Саната сыграна — я бачу ў зале Шастаковіча, які апладзіруе.

Музыка і паэзія — дзве стыхіі, якія жывуць разам у творчасці маладога кампазітара. Часта ён выбіраў у «сааўтары» Пушкіна і Блока. Яго работа над музычнай дэкламацыяй — творчасць новай якасці.

Опера—адзін з нямногіх жанраў, у якім Барыс Цішчанка пакуль што не сказаў свайго слова. У сучаснай оперы, як яму здаецца, застаецца нявырашаным пытанне сумяшчальнасці сюжэта і музыкі: складаныя калізіі пастаянна адцягваюць слухача ад тытанічнай работы аркестра. Ён — за прыярытэт музыкі. Менавіта таму ў сваёй будучай оперы кампазітар марыць падняць музыкантаў з аркестравай ямы на сцэну, да акцёраў.

У Шастаковіча Барыс Цішчанка вучыцца шматграннасці музычнай дзейнасці. Нярэдка ён адкладвае нотны сшытак з незакончаным творам і ператвараецца то ў піяніста, то ў музыказнаўцу, то ў збіральніка фальклору (аб'ездзіў з магнітафонам усю сярэднюю паласу Расіі).

Жывая сувязь з рускай народнай песняй адчуваецца ў яго фартэпіяннай санаце, у музыцы да дакументальных фільмаў «Суздаль» і «Палех», у віяланчэльным канцэрце, напісаным спецыяльна для Мсціслава Растраповіча (у 1966 годзе гэты твор атрымаў першую прэмію на Міжнародным конкурсе маладых кампазітараў у Празе).

Свежа, ярка, выразна — гэтыя эпітэты можна сустрэць у многіх рэцэнзіях, прысвечаных творчасці Барыса Цішчанкі. Яго эксперыменты ў галіне музычнай мовы — прадмет сур'ёзнага вывучэння спецыялістаў. Знаходзяць нават, што пры распрацоўцы кампазіцыі ён па-інжынернаму «правярае алгебрай гармонію», дабіваючыся матэматычнай дакладнасці прапорцый.

У новых творах кампазітара адчуваецца ўсё ўзрастаючая цікавасць да старажытных майстроў. Захоплены складанымі формамі поліфанічнай музыкі, ён карпатліва, крок за крокам, вывучае тэхніку старажытнага пісьма. Мэта яго пошукаў —дасягнуць дасканаласці дабахаўскіх майстроў: іх чысціні, выразнасці і глыбіні.

Алег ШМУЛЕВІЧ.
(АДН).

ЧАТЫРЫ МІЛЬЁНЫ ЭКСПАНАТАЎ

Дзяржаўны гістарычны музей—адно са старэйшых у краіне сховішчаў помнікаў матэрыяльнай культуры і гісторыі народаў, якія насялялі і цяпер насяляюць тэрыторыю Савецкага Саюза. Заснаваны ў 1873 годзе, ён адкрыў сваю першую залу праз дзесяць гадоў у велічным будынку, пабудаваным архітэктарам Шэрвудам і інжынерам Сямёнавым у старарускім стылі паміж 1875 і 1881 гадам...

Цяпер 47 залаў гэтага музея штогод наведваюць больш мільёна трохсот тысяч чалавек, а ў яго сховішчы (дзе сабрана 44 тысячы архіўных спраў) працуюць або стажыруюцца больш за пяць тысяч савецкіх і зарубежных спецыялістаў.

Сёння колькасць экспанатаў буйнейшага гістарычнага музея краіны дасягнула чатырох мільёнаў.

Толькі летась тут зарэгістравана 29 488 паступленняў. Гэтыя матэрыялы, атрыманыя ад шматлікіх археалагічных экспедыцый, дарункі савецкіх людзей музею, рэдкія рэчы, набытыя закупачнай камісіяй (такіх прадметаў было летась 1 160).

Цяжка расказаць аб усіх экспанатах, якія з'явіліся ў музеі толькі ў апошнія месяцы. Тут і унікальны скарб наўгародскіх манет XIV—XV стагоддзяў, і паляўнічыя нажы вельмі трывалай загартоўкі, сакрэт якой шукаюць да гэтага часу (а зрабіў іх тульскі ўмелец Ягор Самсонаў). Ёсць тут і дакументы нашай эпохі. Напрыклад, альбом з вельмі рэдкімі фатаграфіямі легендарнага героя грамадзянскай вайны Васілія Чапаева і яго баявых саратнікаў. Сярод дакументаў — харчовыя карткі першых гадоў рэвалюцыі і тыя, якія выдаваліся ў Ленінградзе ў час гітлераўскай блакады...

Многа наведвальнікаў прыцягваюць спецыяльныя выстаўкі Гістарычнага музея. У маі, напрыклад, адкрыецца выстаўка, прысвечаная... рускаму самавару. Лепшым экспанатам яе будзе самы вялікі самавар краіны. Яго падарылі рабочыя Тульскага Чырванасцяжнага Патроннага завода VIII Надзвычайнаму з'езду Саветаў, які прыняў у 1936 годзе новую Канстытуцыю СССР.

Сямён ГАНКІН,
(АДН).

АБ КАМСАМОЛЬЦАХ 20-х ГАДОЎ

ОПЕРА «ЖОРСТКАСЦЬ» НА СЦЭНЕ АДЭСКАГА ТЭАТРА ОПЕРЫ І БАЛЕТА

У Адэскім тэатры оперы і балета вялікім поспехам гледачоў карыстаецца опера «Жорсткасць», новы твор ленінградскага кампазітара Барыса Краўчанкі. Мы даўно палюбілі аднайменную аповесць Паўла Ніліна. Глядзелі і зняты па гэтым творы кінафільм. Цяпер «Жорсткасць» атрымала музычнае ўвасабленне.

Барыс Краўчанка — выхаванец Ленінградскай кансерваторыі, якую ён закончыў дзесяць гадоў назад па класе прафесара Барыса Арапава. Першы твор маладога кампазітара балет «Харэаграфічныя мініяцюры» быў пастаўлены на сцэне Ленінградскага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Кірава. Пяру Барыса Краўчанкі належаць і дзіцячая опера «Мыйдадзір», сімфанічныя сюіты, харавыя цыклы «Рускія фрэскі» і «Оды рэвалюцыі» на вершы савецкіх паэтаў, араторыя «Кастрычніцкі вецер» на вершы Уладзіміра Маякоўскага, інструментальныя і вакальныя творы, музыка да драматычных спектакляў.

— Два гады з аўтарам лібрэта Юрыем Дзімітрыным мы працавалі над новай операй, — гаворыць Барыс Краўчанка. — Своеасаблівы каларыт, авеяны легендамі эпохі, напружанасць, глыбокая чалавечнасць канфліктаў робяць аповесць «Жорсткасць» цудоўнай літаратурнай крыніцай для стварэння музычна-драматычнага спектакля. Для мяне опера «Жорсткасць» — гэта перш за ўсё расказ аб камсамоліі дваццатых гадоў, аб яе рэвалюцыйнай рамантыцы...

Калектыў Адэскага тэатра оперы і балета з творчай захопленасцю працаваў над новым спектаклем. Вялікая заслуга ў поспеху пастаноўкі належыць рэжысёру Барысу Рабікіну, дырыжору Яфіму Русінаву, ленінградскаму мастаку Івану Севасцьянаву, хормайстрам Дзмітрыю Загрэцкаму і Васілію Кіосе, балетмайстру Маргарыце Назаравай.

Ільля ІЛЮШЫН.
(АДН).

КУТОК КАЛЕКЦЫЯНЕРА

ПІЗАНСКАЯ ВЕЖА... Ў МАСКВЕ

Гэты хатні музей на маскоўскай вуліцы Крымскі вал прысвечаны аднаму прадмету — падаючай вежы ў горадзе Пізе (Італія). Тут сабрана мноства фатаграфій, рэпрадукцый, карыкатур, самых розных малюнкаў, старадаўніх гравюр, значкоў, паштовых марак, запалкавых этыкетак, жаночых хустак, статуэтак, гадзіннікаў... І ўсе яны прысвечаны Пізанскай вежы. У музеі — многа кніг, даведнікі, мастацкая і мемуарная літаратура, успаміны пізанскіх партызан, пяць *тысяч газетных і часопісных выразак на многіх мовах.*

Збіральнік гэтай арыгінальнай калекцыі інжынер Малкоў ніколі не бываў на Апенінскім паўвостраве, не бачыў Пізанскай вежы ў натуры. Захапленне пачалося пяць гадоў назад, калі ў 1964 годзе газеты апублікавалі зварот італьянскага ўрада з просьбай прыйсці на дапамогу цуду архітэктуры. Нахіл вежы павялічыўся...

За гэты час паступіла многа праектаў выратавання вежы. І ў іх ліку прапанова інжынера Давіда Малкова. Яго ідэя — стабілізацыя вежы ў яе існуючым нахіле.

Малкоў не толькі збірае ўсё, звязанае з Пізанскай вежай. Ён прачытаў аб ёй 42 лекцыі, некалькі разоў выступаў па радыё і тэлебачанні.

Адначасова Малкоў зацікавіўся і іншымі нахільнымі вежамі, званіцамі і мінарэтамі. *Толькі ў Савецкім Саюзе іх сем.* Жыхары сталіцы здзівяцца, напрыклад, калі даведаюцца аб трох маскоўскіх падаючых званіцах: каля станцыі метро Парк культуры і адпачынку, каля станцыі Сокал, на вуліцы Сцяпана Разіна.

Уладзімір БАГДАНАЎ,
(АДН).

ТЭЛЕБАЧАННЕ

11 красавіка

Першая праграма. 9-10 — тэлебачанне—школе. Беларуская літаратура. 8-ы клас. «Малюнкі побыту і працы» ў паэме Я. Коласа «Новая зямля». 10-00—тэлевізійныя навіны (М). 10-15—для дзяцей. «Цуды прыроды» (М). 10-30—тэатр тэлевізійнай навелы. А. Самсонія. «Паводка» (М). 11-15—для школьнікаў. «Тэлезнайка» (М). 16-20—праграма передач. 16-25—«Панарама навін». 16-55 — праграма, прысвечаная Дню касманаўтыкі (М). 20-30 — «Эстафета навін» (М). 21-15—кінапанарама (М). 22-15 — «А ў нас... у маі». Эстрадная праграма (М). 23-15—«Толькі факты» (М).

Другая праграма. 19-30—канцэрт. 21-50—А. Астроўскі. «Шалёныя грошы». Тэлевізійны спектакль. Частка другая. 23-00 — экран—завочнікам. Марксісцка-ленінская філасофія. «Роля народных мас і асобы ў гісторыі». «Асоба і грамадскасць».

12 красавіка

Першая праграма. 8-25 — праграма передач. 8-30—для студэнтаў тэхнікумаў. «Супрамат». 9-00—«Гімнастыка для ўсіх» (М). 9-45—тэлевізійныя навіны (М). 10-00 — «Музычная вясёлая праграма» (М). 10-30—«Вынаходнік». Тэлевізійны клуб (М). 11-00—сустрэчы з майстрамі тэатра. Народная артыстка СССР І. Архіпава (М). 12-00—«Подзвігі нашых землякоў». Пра герояў рэйкавай вайны ў Беларусі. 13-25—«Тыдзень планеты». Міжнародны агляд. 13-55—для школьнікаў. «Залатая шайба». Прэм'ера тэлевізійнага фільма (М). 14-15—«Дакументы расказваюць». «Сярго Арджанікідзе ў Беларусі». 14-35—«Я—з 60-х». Маладзёжная праграма. 15-35—Музычная шкатулка». 15-45 — «Вялікі пачын». Да 50-годдзя першага камуністычнага суботніка ў Маскве (М). 16-30 — «Сельскія магістралі». Пра будаўніцтва мясцовых дарог. 17-00—дзіцячы экран. «Роўна ў тры пятнаццаць». Мультыплікацыйны фільм. 17-20—тэлевізійныя навіны. 17-30—праграма каляровага тэлебачання (М). 19-00 — афіцыяльнае адкрыццё матча на першынство свету па шахматах. Т. Петрасян—Б. Спаскі (М). 19-30—канцэрт. Трансляцыя з Калоннай залы Дома саюзаў (М). 20-45 — тэлевізійныя навіны. 21-00 — «Свет сацыялізма» (М). 21-35—«Навіны дня». Кіначасопіс (М). 21-45 — «Чалавек з планеты Зямля». Мастацкі фільм (М). 23-20 — «Вясенняя казка». Музычная праграма (М).

Другая праграма. 12-00 — «Веды». Навукова-пазнавальная праграма (М). 12-30 — «Людзі і космас». Дакументальны фільм. 13-25—«Здароўе». Навукова-папулярная праграма (М). 14-15 — тэлевізійны тэатр для дзяцей. В. Галяўкін. «Малюнкі на асфальце». Тэлевізійны спектакль. Передача з Ленінграда. 15-25 — тэлевізійныя навіны (М). 15-45 — чалавек і прырода. «На прыокскіх трасах», «Любоў да кветак». Кінанарысы. 16-30—у эфіры — «Маладосць» (М). 19-00—«Музычны калейдаскоп». Фільм-канцэрт. 19-50 — «Народа верныя сыны». Дакументальны фільм.

13 красавіка

Першая праграма. 8-25 — праграма передач. 8-30 — для студэнтаў тэхнікумаў. «Электратэхніка». 9-00—«На зарадку становіся!» (М). 9-15—тэлевізійныя навіны (М). 9-30 — «Будзільнік» (М). 10-00—«Музычны кіёск» (М). 10-30—«Тэлеаб'ектыў на сельскай будоўлі». Пра эксперыментальнае будаўніцтва ў вёсцы. 11-00—«Хроніка музычнага жыцця рэспублікі. Год 1959-ы». 11-40 — «Белыя і чорныя». Тэлевізійны шахматна-шашачны клуб. Аматарам шашак. 12-10—для школьнікаў. «Вясеннія прэлюдыі». Літаратурна-музычная передача. 12-30 — для воінаў Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту. «Спявай, салдат, пра славу баявую» (М). 13-00 — «Сельская гадзіна» (М). 14-00—«Клуб кінападарожнікаў» (М). 15-00 — чэмпіянат СССР па хакеі. «Дынама»—ЦСКА (М) У перапынку—тэлевізійныя навіны (М). 17-15—К. Фін. «Дзённік жанчыны». Спектакль Маскоўскага драматычнага тэатра імя А. С. Пушкіна (М). 19-45—«Наш сусед Фінляндыя». Віктарына. Заключны тур (М). 20-35—праграма каляровага тэлебачання. «У нас у гасцях Маскоўскі тэатр сатыры» (М). 22-05—у эфіры — «Маладосць». «Ало, мы шукаем таленты» (М). 23-15—«Спартыўны тыдзень» (М).

Другая праграма. 10-30 — «У Куйбышаўскім мастацкім музеі». Передача з Куйбышава. 11-00 — для юнацтва. «Лукамор'е». Літаратурны альманах (М). 12-00 — для школьнікаў. «Свяшчэнныя месцы нашай Радзімы». Кіеў. Передача з Кіева. 10-00—Е. Міровіч. «Кавальваявода». Спектакль народнага тэатра Мінскага палаца культуры прафсаюзаў. 18-00—для дзяцей. «Дзядуля Каліян і я». Мастацкі фільм. 19-20—«Першыя ноты». Кінанарыс. 19-40—«Белая акацыя». Фільм-аперэта.

Супрацоўнікі рэдакцыі «Вясёлка» выказваюць глыбокае спачуванне мастацкаму рэдактару часопіса Яўгену Дарафеевічу Змітровічу з прычыны яго вялікага гора—смерці МАЦІ.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, Р. С. БЯРОЗКІН, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-22-04, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР Минск

Індэкс 63856. Друкарня выдавецтва «Звязда». АТ 03715